

A. ii. 859.

M. J. Eisen

Kõrtsiraamat

Vanu jutte ja nalju
armsaks ajaviiteks kõrtsiskäijatele.

Teine täiendatud trükk.

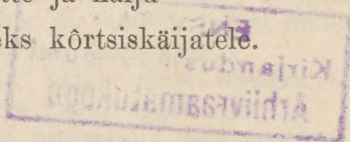

A. II. 859.

Kõrtsiraamat

Vanu jutte ja nalju
armsaks ajaviiteks kõrtsiskäijatele.

1990:1992

Pääladu Hermann'i raamatukaupluses Tartus.

ENSV TA
Kirjandusmuuseumi
Arhiivraamatukogu

30756

~~Kooli Rahva Muuseum
1931:1355
Arhiivraamatukogu~~

Kuidas viin leitud.

J. A. Veltmann, Pootsist.

Ennemuiste elanud ühes külas vaene saunamees, kes enesele ja perele korvide ja viiskude valmistamisega päätoidust korjanud.

Kui mees ühel päeval raske pajuviitsade puntraga metsast kodu poole tulnud, tunnud ta korraga tee pääl kanget valu. Ei suutnud enam sammugi astuda.

Visanud puntra seljast maha ja ütelnud meelt äraheites: «Võtku tont töö ja vaeva nägemise! Kas sest veel küll ei saa, et igapäev tühja kõhuga orjan! Nüüd pean veel haiguse käes vingerdama! Kus see kondikolistaja ometi vahib, et oma saaki ei tule koristama!»

Korraga astunud väike must mehike ta juurde ja küsinud, mis mehel viga.

Haige saunamees jutustanud oma vea ära.

Seda kuuldes võtnud must mees pika pudeli taskust välja, võtnud punni päält ära, andnud pudeli haige mehe kätte ja ütelnud: «Säh, rüüpa siit kolm mehist lonksu, siis oled terve nagu enne!»

Saunik täitnud jala päält käsku. Olnud silmapilk valust lahti ja tundnud enese palju rõõmsama olevat kui iial enne

Teisel päeval olnud saunamehega metsas seesama lugu Jäänud jälle järsku haigeks. Eilne aitaja must mehike tulnud jälle ta juurde.

Selle korra ei toonud võõras pudelit kaasa, vaid viinud saunamehe maa alla koopasse, kus suur katel seisnud. Katla all leekinud hirmus tuluke.

Vana must mees ütelnud katla juurde astudes: «Vaata külamees, nende nõudega saab elurohtu valmistatud. Selle nimi on viin. Et sul hädakorral vaja ei oleks minu juurde tulla, tahan sulle selle kunsti kätte õpetada. Kas tead, sõber! Mida enam sa seda vedelikku jõuad välja jagada, seda enam hädalisi tuleb sinu juurde ja sinu kukkur kasvab igapäev suuremaks!»

Saunamees läinud koju ja teinud nõnda nagu mees õpetanud. Saanud rikkaks meheks. Sellelābi olnud viin ja viinapõletamise kunst leitud. Tänapäevani on see rohkesti järeltegijaid leidnud. Pärast aga viinud saatan mehe hinge. Ei olnud rikkusest kasu midagi.

Kuidas viin saadi.

F. Valts, Narvast.

Üks peremees lõikas rukist ja vandus sääljuures: «Mis pagan see on! Küll külsin hää seemne maha, aga nüüd ei saa enam töövaevagi kätte!»

Korrāga tuli ta juurde halli riietega tugev mees ja ütles peremehele: «Mis sa siin nurised?»

Peremees ütles: «Miks ma ei pea nurisema! Tee tööd, näe vaeva, aga ei saa sest midagi!»

Halli riietega mees ütles: «Võta mind sulaseks, küll sa siis näed, et niipalju pead saama, kui sinu salve mahub ja jääb veel järelegi!»

Peremees ütles pilgates: «Noh, olgu siis pääle! Tule minu sulaseks. Ma tahan näha saada, kui tark sa oled! Mina olen juba mitu aastat siin harjutanud ja ei ole midagi saanud!»

Halli riietega mees läks kohe väljale ja hakkas kibedasti tööle.

Kui tuli teine sügis, sai peremees niipalju vilja, et ei jõudnud enam salve mahutada. Pere-mehel oli väga hää meel, et nii rohke saak oli.

Hall mees ütles: «Mine, müü vili linnas ära, siis saad rohkesti raha. Ehita omale suur maja ja pane sinna suured tōrred ja katlad sisse. Küll siis õpetan, mis pead tegema!»

Sai peremees nõnda teinud nagu hall mees õpetanud, pani hall mees viina katlasse ja keetis seda tublisti Tōstis säält keedisse tōrredesse, siis vaatidesse ja pärast pudelitesse. Siis ütles peremehele: «Nüüd osta pill, kutsu sõpru ja tuttavaid kokku, eks katsume õige järele, mis meie keedis ka on, siis teame seda sõpradele pakkuda.»

Peremees võttis pudeli, rüüpas lonksu ja ütles: «Küll on kibe!»

Hall mees ütles: «Rüüpa veel teine lonks!»

Peremees rüüpas veel lonksu ja ütles: «Suus on ta küll kibe, aga kui juba alla saab, siis teeb kohe mind nagu vapramaks!»

Hall mees ütles: «See on hää! Võta veel üks lonks!»

Peremees rüüpas jälle ühe lonksu ja ütles: «Oh sa eluvesi, küll o—led sa hää ja ma—ag—us!»

Ja hakkas laulu trallitama. Hall mees võttis nüüd pilli kätte ja hakkas mängima. Peremees kargas nagu pöörane ühe jala päält teise pääle, niikaua kui pörandale kukkus ja sinna magama jäi.

Teisel päeval käis ta sõpru ja tuttavaid enese juurde kutsumas. Kui sõbrad ta juurde tulid, andis ta oma leidust sõpradele juua. Kui need küll olid maitnud ja seda uudist kiitnud, tõi hall mees pilli ja hakkas mängima.

Sõbrad hakkasid keksima, kargama ja suurstama, üksteist pilkama ja sõimama, kõige viimaks üksteist peksma.

Hall mees (vanapagan) rõõmustas ja hõõrus käsi, et töö korda läinud. Ja rõõmustab selle üle veel tänapäev. Öitseb ju mehikese uisu, kui inimesed joovad ja hullavad.

Kust viin tuli?

J. Hinderov, Vigalast.

Ennemuiste olnud üks aeg, et inimesed väga kaua elasid, mislābi surm hoopis laisaks jäi. Vanapagan, kuradite ülem, kutsus kõik teised kuradid kokku nõupidamisele, mislābi inimesed ennemini sureksid. Üks ütles: «Lākitame katku, et inimesed ennem sureksid» Teine ütles: «Ässitame kuningaid, et nemad riidu lähivad ja siis sõdima hakkavad» Siis ütles kolmas: «Mis see ometi kõik aitab, olgu siis, et üks hulk sureb, teised elavad ikka kaua» Viimaks leidis kõige targem nende seast hea nõu. Ta ütles: «Kuulge vennad ja kaimud! mul on

praegu hea nõu meelde tulnud. Valmistame niisugust kanget jooki, mis inimese mõistust kui ka tervist rikub ja vähendab, sel viisil saavad ennem vanaks ja surevad siis ruttu.» Siis läkitas vanapagan omad sellid välja, et nemad pidid äsistama viina jooma ja kanget tubakat suitsetama. Sellest nõupidamisest saadik on hakatud viina ja tubakat valmistama ja neid pruukima. Nüüd on surmal tööd ja vanapaganal rahu.

Viin ja paias.

P. Meil, Tarvastu-Voorust.

Muiste olnud vanapaganal kaks poega. Esimese poja nimi olnud viin, teise nimi paias (õlu). Mõlemad pojad olnud laisad, luusinud päevad otsa põrgut mööda ja ei kuulanud isa sõna. Ei pannud ka seda tähele, kui isa õhtul mõnda oma teenritest kiitis, kes rohkesti inimesi eksitada jõudnud.

Ühel päeval kutsunud vanapagan mõlemad pojad enese ette ja hakanud aru pidama. Ütelnud: «Pojad, te olete küllalt asjata aega viitnud, olete ka küllalt tugevad, sellepärast hakake tööle! Ka olete te küllalt tunda saanud, mis kasu mul sest on, mida rohkem inimesi jõuaksite eksitada nagu minu teenrid, sellepärast katsuge, kuidas oma kavalust jõuate arusaamata kombel inimeste sekka seadi!»

Isa kõne olnud poegadele meelepärast. Nad kuulanud vagusasti päält ja mõtelnud, kuidas isa rõõmustada.

Varsti pärast seda läinud mõlemad noored paganad ilmateedele luusima, käinud palju teesid läbi ja näinud teedel palju rahvast käimas. Esimese pagana — viina — sees ärganud see mõte, et rahva puhkamise kohtadele (kõrtsidele) niisugust väge anda, mis rahvas enesele sisse neelaks ja nii nende võrku langeks.

Teine poeg paias kiitnud nõu hääks. Nüüd hakanud paganate töö.

Vanem poeg, viin, hüüdnud nooremale: «Mina lähen kaevu juurde ja puhun vee sisse oma väge. Sina mine, vaata kõrtsi räästa all seisab suur savitõrs. See on vett täis. Tee sääl veega sedasama!»

Sellepääle läinud viin kaevu juurde ja puhunud suust õhku kaevu vee pääle. Viimaks võtnud temalt vee nime ära ja annud temale enese nime «viin», see tähendab kuradi käeraha.

Sellepärast, et viin veest sai tehtud, on ta tänapäevani nii selge kui vesi.

Teine poeg, paias, olnud oma tööga ka seni valmis ja pannud oma veele ka oma nime «pajas». Et savises tõrres vesi ennast savi karva muutnud, on paias tänapäevani savi karva. Mõlemad saadavad inimesi hukatuse sisse.

Viina ja õlle tegemine.

J. Ratas, V.-Löevist.

Muistsel ajal, kui vanakurat oli taevast maha visatud, olnud ta pere poolest õige kehva, küll meelitanud ta ühte ja teist omale teenriks, aga keegi ei tahtnud temaga tegemist teha; vaid

igaüks hoidnud ennast vanast kollist eemale. Viimaks mõtelnud vana hea tüki välja. Lainud ühe lagendiku päale, ehitanud suure kivimaja, pika korstna päale ja hakanud siis sääal viina ja õlut tegema.

Jumal vaadanud: Ei tea, mis kurat nüüd sääal teeb. Suurest kivimaja pikast korstnast käib paksu suitsu välja. On ta ehk sepaks hakanud terariistu tegema? Ütelnud: «minge vaadake, mis vana sääal sepitseb ja tõmmake ta lõõtsa külge maha; kust siis inimesed peaksid eluaeg leiba võtma, kui ta juba sepatööd ka hakkab tegema. Kohe võtnud üks ingel pussnoa kätte ja lainud vanapoisi majasse. Sisseastudes küsinud ta vanapoisi käest: «mis sa teed.»

«Tule ja vaata!» ütelnud kurat ja viinud ingli toru alla, kust viin välja jooksnud, annud siis ka maitsta. Ingel maitsenud ja ütelnud, et palju kange olla. Siis viinud kurat ta teise tuppä, kus õlletõrs parajasti käärinud. Sääal annud ka seda maitseä. Kui ingel nõnda kanget märjukest oli maitsenud, jäänud ta viimaks pikali maha.

Jumal oodanud ja vaadanud, ei ole ingliti tagasi tulemas, saatnud teise ingli. Selle käsi käinud niisamuti kui esimeselgi. Viimaks lainud Jumal ise vaatama, kuhu ingliti on jäänud. Sisseastudes leidnud ta ingliti pikali seina ääres magavat. Kurat tahtnud aga ingliti selle eest omale saada, et ta nad purju on jootnud. Jumal ütelnud: «Neid ei saa sina mitte omale, kes veel alles elus on, olgu küll, et ta purjus on, aga keda sa oled surnuks jootnud, selle hinge ja ihu saad sa omale. Sestsaadik maetakse need,

kes viinasurma on surnud, surnuaia taha, mis tähendab, et see kuradi pärandus olla.

Kuidas esimene õlu saadi.

J. Melzov, Võru-Navist.

Kui Noa laeva teinud, tulnud Juudas (saatan) naise juurde nõudma, mis mees teeb. Naine aga ei teadnud ütelda. Juudas käskinud järele pärida.

Teinekord tulnud Juudas jälle sinna. Naine teatanud, et mees oma saladust ei ilmuta. Nüüd pidanud Juudas naisega nõu, kas meelitamisega teada ei saa. Aga ka see ei aidanud. Juudas võtnud nõuks jooki valmistada ja sellega Noad hulluks joota. Võtnud otrasid, teinud õlut, aga ei läinud käärima. Läinud teisi talusse. Näinud kaht siga teineteist kihvadega kiskuvat. Võtnud sigade suust vahtu, visanud vedeliku hulka. Kohe olnud vahutamine käes.

Vedelikku käskinud Noale anda. Kui Noa sest purju jäänud, avaldanud ta naisele oma tööd. Naine teatanud loo Juudale. Selle üle ehmatanud ta. Nüüd sundinud ta Noa naist, et see teda ühes laeva aitaks.

Õpetanud naisele: «Kui kõik laevas on, pead sa minekuga viivitama. Seniks võta mind põlle pääle!»

Kui Noa kõikidega laevas olnud, kohisenud kõik kohad vee tõusul. Noa hüüdnud naist. Kui naine veelgi viivitanud, hüüdnud Noa: «Tule, Juudas, ennemalt!»

Nüüd käskinud Juudas naist tötata. Laevas puistanud naine Juuda põllest põrandale.

Küll käskinud Noa Juudast välja minna, Juudas aga kostnud: «Ei oleks sa mind kutsunud, ei oleks ma ka tulnud!»

Enne kui Noa teda välja visata saanud, lukutatud laevauks kinni.

Nii jäänud Juudas veeuputusest üle ja saanud esimene ölu maailma

Jutustanud Juhan Kõrveer.

Vanapagana torupill.

J. Reitvelt, Veelt.

Kui esimest viinakööki ehitatud, istunud vanapagan tööliste juures suure tamme õõses ja mänginud torupilli. Viimaks tulnud vanapagan puu otsast mäha, heitnud murule magama ja pannud torupilli oma kõrvale murule. Sellepeale tulnud üks venelane, näinud torupilli vanapagana kõrval ja et vanapagan rahulikult maganud, varastanud venelane pilli ära. Kui vanapagan seda teada saanud, et venelane tema pilli ära varastanud, vandunud ta venelaste sugu ja ütelnud, et kõik venelased ja nende sugu tema torupilli lugu peavad ajama, mis nendel ka tänapäevani on.

Kiusajad

H. Reissar, Hallistest.

Kord lasknud mõisahärra ühe kõrtsi ehitada.

Kui see valmis olla saanud, ei maksnud härja meistrile tervet palka kätte. Meister olla ära minnes ütelnud: «Kuradid saavad selles kõrtsis magama»

Olnud ka nõnda. Öömajalised saanud kõik kõrtsist ühe järve äärde välja kantud.

Korra tulnud kaks meest öömajale. Ka neile räägiti, mis paha lugu öömajalistega sündida. Need toonud hea hulga pihlakasi keppisid ja pannud kepid oma kõhu alla. Lõiganud veel kotipõhja lahti, pistnud mõlemad omad pead, teine teisest kotiotsast sisse ja heitnud niiviisi magama.

Öösel tulnud üks vanamees oma kahe pojaga sisse. Kui nad magajaid näinud, ütelnud vana: «Ma olen näinud, kui Riia linna asemel suur tammelaas kasvas ja kui pärast laas maha raiuti, tatar asemele külvati ja pärast rehi ehitati, kus tatar ära pekseti, aga seda ei ole veel näinud, et kaks päari jalgu on ja pead ei olegi»

Poja küsinud: «Kas viime välja?»

Vana ütelnud: «Välja, välja!»

Pojad haaranud eluka keskpaiast kiini ja tahtnud välja viia, aga mehed kukkunud teine teisest kotiotsast välja, tõmbanud pihlakased kepid pihku ja hakanud kutsumata külalisi soendama. Pojad saanud plehku panna aga vanamees jäänud kätte. Mehed harinud vanamehe tublisti läbi ja lasknud viimaks suure palumise ja selle töotusega mitte enam kõrtsi öömajalisi kiusama tulla, lahti.

Enne kirikut kõrtsi.

J. Karu, Helmost.

Kord olnud peremees, kes alati joonud. Kõrtsist kojutulles vandunud naist ja peret ning käskinud neid elusalt põrgu minna. Mees oli nii hukka läinud, et 7 aastat enam lauakirikus ei olnud käinud.

Küll palunud perenaine meest kirikusse minna, mees aga vastanud, et pole aega.

Seitsme aasta pärast hakanud mees perenaise palve pääle ometi kirikusse minema. Kirikutee läinud kõrtsist mööda. Kõrtsi ette jõudes karanud mees vankrist välja ja kohe kõrtsi poole. Ütelnud ise, et midagi ei või parata: kolm meest oodata kõrtsis.

Küll palunud perenaine meest edasi sõita, mees aga vastanud, et edasi sõita pole aega. Läänud kõrtsi. Kõrtsiuksed olnud aga nagu kinni naelutud, ei läinud ega läinud lahti. Küll peremees katsunud ustest ja akendest sisse minna, hüüdnud ka kõrtsirahvast, kuid sisse ei saanud.

Viimaks läinud peremees kõrtsiukse pääle, tõuganud ja hüüdnud südametäiega: «Mis sa kurat veel ootad, kui sa sisse ei lase!»

Sellepääle läinud üks praginaga ja mürinaga lahti, otsegu oleksid ahjuluuad, roobid ja raudkangid eest ära läinud. Peremees läinud kõrtsi.

Perenaine oodanud väljas. Ei peremeest tule tagasi. Läänud siis kõrtsi ja küsinud, kas ta mees säääl. Kõrtsirahvas aga vastanud, et meest nähagi pole olnud.

Kui perenaine kõrtsist välja tulnud, ütelnud häälel: «Ära enam peremeest otsi! Peremees põrgu peremehe juures, kelle juurde sind ja peret soovis!»

Peremees jäänudki kaotsi. Saatan oli teise ära viinud.

Mari Karu suust.

Kirikust kõrtsi.

J. Pihlap, V.-Võidust.

Mees ja naine tulnud vanaaasta õhtul kirikust. Natukene maad kirikust olnud kõrts. Mees läinud kõrtsi, kutsunud ka naist. Naine ei läinud, vaid läinud edasi. Mees lubanud järele tulla.

Tükk aega läinud naine edasi. Siis vaatanud tagasi, kas mees tuleb. Ei meest näha ku-sagil. Näinud aga: kaks inimest sumbanud tükk maad tee kõrval lumehangesid mööda. Naine mõtelnud: mis inimesed need on, kes tee pääle ei tule ja kõrval sumpavad, kuid õiget otsust naine ei saanud.

Jälle läinud tükk maad edasi, aga meest järele ei tule. Naine istunud kivi otsa ootama. Ei meest ühtigi. Aeg läinud istudes igavaks. Tõusnud üles, läinud jalg jalalt edasi, aga meest ei tule ega tule. Läinud sedaviisi jälle hulga maad ära. Näinud: needsamad kaks inimest tulnud lumehangedest nüüd risti tee poole. Naine jäänud seisma, et õige vaadata, mis inimesed need on. Tulnud lähemale, teine kadunud kõrvalt ära ja teine tulnud üksi teest risti üle. Läinud järve poole.

Naine tundnud, et see on ta oma mees. Hakanud küsima: «Mis tembud need sul nüüd on, et hakkad tee kõrval sumpama ja nüüd jälle teest

üle lähed? Kas oled ennast purju joonud? Või mis sul viga on?»

Mees ei näinud naise küsimist kuulvatki, vaid läinud ikka edasi. Naine hõiganud, käskinud ennast ka järele oodata, kuid mees ei teinud tegemistki, vaid läinud edasi. Naine tundnud selgesti ära, et see ta mees on, läinud järele vaatama, kuhu mees ometi läheb.

Mees läinud järve äärde ja järve karsulps! Naine pistnud jooksma, et mehele appi minna, aga enne kui juurde saanud, olnud mees kadunud nagu tina tuhka. Natukese aja pärast tõusnud mees ometi vee pääle.

Naine hüüdnud: «Jumal Isake!» ja rabunud mehe kättpidi kinni. Tahtnud järvest välja tõmmata, aga ei jõudnud. Hakanud appi hüüdma. Kaks meest tulnud hobuse ja saaniga appi. Tõmbanud mehe järvest välja. Küsinud, kuidas see lugu juhtunud. Mehe käest ei saanud nad aga mingisugust vastust. Tõstnud mehe saani pääle ja viinud koju.

Alles mõne päeva pärast saanud naine mehe käest parema seletuse.

Mees rääkinud: «Kui ma kõrtsi läksin, võtsin säääl topsi viina. Jõin ja andsin ka sõpradele. Kui mu tops lõppes, ostsid sõbrad jälle. Sedaviisi purjutasime seni kui mu silmad kirjuks läksid. Siis tulid sina, kutsusid mind teisi tuppa ja käskisid enesele ka osta. Mina ostsin ka. Sa jõid topsi ära karlõnksti ja käskisid teist veel osta. Ma ostsin. Viimaks kutsusid sa mind salaja ära. Tee oli ummine ja vaevaline käia, aga sa ütlesid, et lund on sadanud. . . . Kõndisime viimaks koju. See oli imeilus tuba, ei sugugi niisugune nagu meil. Säääl olid küünlad põlemas, värvitud põrandad ja nii libe, et ma sugugi ei

võinud jalal seista. Ma libisesin maha, siis kuulsin ma Jumala nime nimetavat. Sa kadusid ära, küünlad kustusid ära, ja ma tundsin ennast nagu külmas vees olevat. Üks võttis mind kättpidi kinni. Veel kuulsin ma nagu inimesi enese ümber karjuvat. Muud ei tea ma enam!»

Sellest naine ega mees aru ei saanud, kas see vanapagan või näkk olnud, kes mehe järve petnud.

Sääl on siis see kirikust tulek ja kõrtsi minek!

Kes kõrtsis riidu sünnitab.

J. Ekemann, Tapalt.

Korra läinud mees naisega kodu poole. Öö jõudnud kätte, koju olnud veel tükk maad minna. Mees mõtelnud kõrtsi -öömajale jääda. Utelnud naisele: «Meil tuleb paksust metsast läbi minna. Oleks parem, kui ööseks kõrtsi jääksime»

Naine nõus. Kostnud kohe: «See oleks muidugi parem. Aga ei tea, kas kõrtsirahvas enam ülevel on!»

Seda üteldes kuulnud nad suurt kisa. Hulk mehi tulnud neile vastu. Naine ütelnud mehele: «Näe, poisid tulevad kõrtsist!» Mees teretanud vastutulejaid, aga need ei lausunud sõnagi, vaid läinud mühinal mööda. Kõik olnud toredasti riides.

Saanud nad mööda, vaadanud naine tagasi. Näinud, kuidas üks mees jala kõrgesse kaselatva pannud. Saanud sedamaid aru, et need muud ei ole kui põrgulised.

Natukese aja pärast tulnud neile üks kaap-kübaraga härra valge hobusega vastu ja nii ligidalt, et vaevalt mööda saanud. Küsinud nende käest: «Kas minu poisse nägite vastu tulevat?»

Mees vasta: «Teekäänakus tulid küll isanda moodi mehed meile vastu.»

Võõras seletama: «Need olid kõik minu abilised!»

Mees pärima: «Mis ametimees siis sina oled?»

Võõras vastu: «Kurivaim! Käisin vaatamas, kas enesele kõrtsist väge lisaks saan. Siit kõrtsist saan enesele alati hingesid. Kihutan nad riidu. Olen rõõmus, kui nad kisuvad. Seda viisi notivad nad mõne maha ja see on minu käes. Kõrtsmik on mu hää abimees. Täidab hästi oma kohut. Täna õhtu sain jälle ühe nooremehe enesele. Kõrtsmik hää mees oli mehe enne ju viina jooma õpetanud. Täna läks see noormees tikutoosi pärast vaidlema ja viimaks karyupidi kokku. Lugu läks minu poiste kihutusel nii kaugele, et üks talle noaga südamesse virutas. Oligi mnui! kiitsin teisi tubli teo eest!»

Seda üteldes läinud vanapagan edasi. Naine näinud, kuidas teisel tuli hammastest välkunud.

Mees ja naine jõudnud kõrtsi juurde. Juba kõrtsituled kustunud. Sõitnud edasi. Koju jõudes kuulnud nad, et nende ainus poeg kõrtsis maha löödud. Pidanud vanematele vastu minema, läinud aga kõrtsi ja saanud säääl surma.

Vanemate kurvastus olnud ütlemata suur, seda enam veel, et vanapagan oma ütlemise järelle poja hinge võtnud.

Mees jätnud seitsaadik viina maha. Ei võtnud enam tilkagi kanget jooki suhu. Kartnud, et vanahõelus ta enese muidu ka ära pärib.

Tantsijad.

Fr. Vahe, Kassarest.

Saaremaal läinud ühel pühapäeva õhtul kaks noort tüdrukut, kes väga maailma rõõmust osa võtta armastanud, lähedale kõrtsi nagu ennegi tantsima ja hullama. Nende tee läinud just kirikuaiaist mööda.

Kirikuaial näinud nad kahte noortmeest teineteise vastu seisvat.

Tüdrukud noormehi nähes kohe hüüdma: «Küla nooredisandad, mis te sääal vahite? Tulge, lähme kõrtsi tantsima!»

Nooredmehed krabinal üle aia kohe tüdrukute juurde. Teine võtnud teise käe alla ja tõtanud kõrtsi poole. Sinna saades kohe tantsima, mis tolmas Noored tundmata mehed ei jäta tantsimist järele. Tantsivad ühtelugu edasi ja ikka nendesama tüdrukutega.

Viimaks jõudnud kesköö kätte. Teised kõik läksid kõrtsist koju, aga võõrad mehed ei mõtlegi äramineku pääle. Tantsivad ja tantsivad, ikka tüdrukud ka ühes

Saanud siis tüdrukud ometi niipalju mahti, et kõrtsitoast väljalipsata. Pidanud nõu lakka minna, et endid noortemeeste eest ära peita. Juba olid nad arusaama hakanud, et tantsijad nooredmehed hääd vaimud ei olnud.

Teine läinud ees ülesse ja ütelnud seltsili-

sele: «Ma tean, kus üleval kanade õrred on. Ot-sin need ülesse ja peidan ennast sinna ära. Kui ma «kikoo» hüüan, siis tule ka minu juurde!»

Tantsijad nooredmehed olid juba täbelepandanud, et tüdrukud enam tagasi ei tulnud. Läksid otsima. Ronisid mööda redelit lakka. Parajalt hüüdis teine tüdruk: «kikoo!»

Maasolev tüdruk nägi, et enam ülesse kanade juurde ei jõua. Peitis enese mujale ära.

Korraga küsis üks poiss: «Kus sinu «kikoo» on?»

Teine vastas: «Minul on parded!»

Esimene vastu: «Minul on murdes!»

Teine poiss toonud oma kikoo maha ja kägistanud ära. Esimene aga ei saanud omast midagi! Kui ta käe välja sirutas, kisendas kukk. Poiss kartis kukke

Varsti jõudis kesköö mööda ja poiss läks ära.

Hirmuga jooksis tüdruk koju ja ei läinud enam millalgi kõrtsi tantsima.

Jutustanud A. Sirkel.

Seitse õde.

J. P. Söggel, Paistu-Kaarlist.

Ühes külakörtsis peeti laupäeva õhtuti tihti tantsupidusid. Sinna läks palju noori inimesi osavõtma

Ühel laupäeva õhtul läks seitse õde tantsule. Et küll pühapäeval neil kirikusse armulauale minek oli, ei hoolinud nad sest midagi. Õed tantsisid kuni hommikuni ja läksid siis alles koju.

Et kirikutee pikk oli, ei olnud neil enam aega puhata. Pauid teised riided selga ja läksid kirikusse.

Kiriku ligi jõudes tikkus uni neid vägisi vaevama.

«Läheme siia küüni vähe jalgu puhkama! Kirikulisi ei lähe veel kirikusse! Meil on veel aega!» ütles kõige vanem õde.

Kõik olid sellega nõus. Läksid küüni.

Küünis oli vähe heinu. Õed heitsid seitsmekesi kõrvustiku heinte pääle puhkama.

Ei läinud kuigi kaua aega, kui kõik juba norskasid.

Pea oli kirik rahvast täis, aga õed magasid alles küünis. Keegi ei äratanud neid üles. Kirikulised läksid koju, õed aga mitte.

Alles mõne päeva pärast leiti õed küünist magamast. Asjast teatati vanematele. Küll katsuti neid üles äratada, aga õed magasid, magasid igavesti.

Seda küüni võib praegu veel näha, kus need õed magasid. Mõnigi on katsunud neid ülesäratada, aga kõik on asjata olnud.

Tüdrukud kõrtsis.

J. A. Veltmann, Tallinnast.

Vanalajal elanud ühe jõuka peremehe juures lesknaine oma ainsa tütreaga. Peremehel olnud niisama vana tütar nagu leselgi. Lesk ja ta tütar olnud jumalakartlikud inimesed. Peremehe tütar käinud küll ka kirikus, aga ainult kombe

pärast. Seda rohkem himustanud ta aga tantsimist ja trallimist.

Ühel laupäeva õhtul läinud peremehe tütar lesetütre juurde ja kutsunud teda enesega seltsis kõrtsi tantsima. Lesetütar ei tahtnud minna. Aga peremehe tütar ei annud järele. Ajanud mustlase moodi pääle. Lesetütar andis viimaks järele.

Ilma vanemate teadmata läinud tüdrukud kõrtsi. Kõrtsi juurde jõudes rutanud peremehe tütar silmapilk tantsijate sekka. Lesetütar jäanud ukse kõrvale aralt vaatama. Ta ei olnud iialgi veel enne kõrtsis käinud.

Tantsijaid vaadates kohkunud lesetütar hirmsasti ära. Näinud: suur, kole inimene ratsutanud inetu musta mära seljas. Ratsamehel olnud karused käed ja suur nui käes. Kellele ta iganes nuiaga hoobi selga vemmeldanud, see seda rohkem rõõmutujul tantsima ja trallima hakanud.

Lesetütrele tulnud seda nähes kange hirm pääle. Üks, kaks, kolm õue ja tuhatnelja kodu poole. Aga suuremaks läks ta hirm: nuiamees musta mära seljas kihutas ta kannul. Õnnega pääsis ta viimaks koju, kambrisse ja langes pool hingetult maha. Kole kuju siiski veel ta kõrval.

Vanapagan ajanud ema ülesse ja ütelnud: «Kui sa magad, siis maga rahuga, aga kui sa valvata tahad, siis valva hoolega. Seni oled küll tütre järele valvanud, aga ei ole hoolega oma kohut täitnud. Täna oleksin su tütre enesele saanud, kui su õhkamised talle müüri ette ei oleks teinud. Teinekord valva hoolega, et ta mu küüsi ei lange!»

Vanapagan ütelnud ja kadunud.

Lesetütar ei läinud enam iialgi kõrtsi. Pere-
mehe tütar käinud aga kõrtsis edasi. Ei pääse-
nud enam vanapagana küüsisist lahti

Kaardimängija.

J. Neublau, Jootmalt, Ambla k.

Kord elanud vanal ajal rikas mõisnik, kes
igapäev muud ei teinud kui kaarte mänginud.
Ta olnud juba nõnda sellega harjunud, et öösel,
kui magamast ülesse ärkanud, kaardikimbu võt-
nud ja üksipäini mängima hakanud.

Võõrad ei kadunud rikka mõisniku majast.
Ühed tulid, teised läksid. Rikas mõisnik olnud
iga mängija vastu esimene mängija ja võitnud
igatiht. Rikka mõisniku lossis pole enam iialgi
äripäeva olnud. Võõraid, pillimängijaid, tantsi-
jaid ja ka kaardimängijaid, neid olnud ööd kui
päevad loss täis

Ühel jõululaupäevaõhtul pole ta lossi ühtki
kaardimängijat tulnud. Ta sõitnud linna võõras-
temajasse (trahterisse) mängima. Aga oh õnne-
tust: sellel õhtul kaotanud ta oma raha, viimase
kui sendini. Ta tulnud koju ja olnud nii rahast
puhas nagu hiidlase nööp.

Teisel õhtul läinud ta tagasi mängima. Võt-
nud raha viimse sendini kodust kaasa. Tagasi-
tulles olnud ta niisama puhas nagu esimesel kor-
ral. Rikka mõisniku majast enam sentigi ei
oleitud

Kolmandal õhtul läinud ta veel mängima,
lootes ehk ikka võidab, aga ei saanud ühtegi!
Juba oli oma päävarjugi ära mänginud.

Nüüd saanud rikkast mõisnikust kerjaja. Mis nüüd hääks nõuks võtta? Võtnud püssi, läinud metsa, et kuuliga ennast seest tinutada. Seadnud püssiotsa südame kohta ja hakanud jala varbaga trikli pääle vajutama. Korraga tantsinud ta ees kadakapõõsa all punase kuuega poisikene ja laulnud ise:

«Kükk, kükk, kükk, kükk küürakili,
Püssiots on püstakili!»

Härä kuulnud neid laulusõnu Ta võtnud ja lasknud selle paugu pisikesele poisikesele sinna kadakapõõsa alla. Sinine suits tõusnud säält ülesse.

Ta läinud sinna vaatama ja leidnud säält «pada kuningas» maast. Ta visanud selle kaardi maha ja ütelnud: «Nüüd te paganad surmatunnilgi ei taha mu silma eest kaduda.»

Pannud teist korda püssiotsa oma südame kohta, et ennast maha lasta. Pisikene mehikene aga pannud käe püssibaamri külge ja ütelnud: «Rumal mees, sa lased ennast sellepärast maha, et ennast oled vaaseks mänginud Mine too see kaart säält maast ära ja hakka jälle mängima Küll näed, sa saad kolm korda rikkamaks kui enne olid!»

Mõisnik toonud kaardi kadakapõõsa alt ära. Vaadanud: ilus «pada kuningas.» Ei ole teisega veel kordagi mängitud.

Väike mehike ütelnud: «Kui sa mängima hakkad, tee näpp märjaks ja katsu seda kaarti enne salaja taskus, et teised mängijad ei näe, siis pead sa igakord võitma. See kaart jääb sinule, aga selle eest pead sa minule kolm tilka verd oma pahema käe nimetissõrmest andma.»

Mõisnik pole küll tahtnud verd anda. Lubanud siis anda, kui näha saab, kas ta selle

kaardiga võidab. Mõelnud siis veel risti ja põigiti oma elu läbi ja ütelnud siis ometi: «Säh, käsi! Võta see veri! Anna see kaart siia!»

Väike mehike hammustanud sõrme otsa pisikese takke ja lasknud kolm tilka verd ühe pisikese toosi sisse, pistnud toosi tasku ja olnudki kadunud.

Mõisnik läinud koju. Ta olnud sellega kõige rohkem kimbust, et mitte kopikat pole raha olnud, millega kaarte mängima minna. Ja teiseks: ükski endine mängija, keda ta võitnud, ei tulnud ta lossi enam mängima.

Ta pannud oma kõigeparemad riided selga ja läinud linna võõrastemajasse (trahterisse) mängima. Kõige päält mänginud ta oma riiete pääle. Võitnud. Nüüd olnud ühtelugu võit mõisniku.

Teisel päeval läinud mängima ja võitnud oma mõisa tagasi. Nii käinud ta mängimas iga-päev ja olnud alati suur võitja. Keegi pole temaga enam tahtnud mängida. Nii olnud siis väikese mehikese jutt tõsi, et mõisnik pidanud kolm korda rikkamaks saama.

Aastad läinud mööda, aga mõisnik pole mängimist maha jätanud. Ta käinud võõrastes linnades mängimas. Ta rikkus olnud mitu miljoni suur.

Ükskord jäänud see härra haigeks. Küll käinud tohtrid ligidalt ja kaugelt, aga keegi pole võinud aidata. Pisike punase kuuuga kurivaim seisnud alati ta silma ees ja vaevanud teda hirmsasti.

Kui teda üksipäini oma kambri jäetud, kuulnud teda suure häälega nagu vaidlevat. Kui proua teda vaatama läinud, pole sääli kedagi näinud, kes härraga rääkinud. Kui proua küsinud: «Kellega sa siin räägid?» siis ütelnud ta: «Pi-

sike punase kuuega poiss oma teenritega tahab mind kinni siduda! Näe, praegu tuleb ta, suur nööriimp käes! Tulge appi, tulge appi! Juba hakkavad jalgu siduma!»

Proua kutsunud kõik mõisapere kokku, aga keegi pole midagi näinud. Härra aga tampinud jalgadega ja vehkinud kätega voodis. Padakuningas olnud härra rindade pääl. Proua visanud kaardi põlevasse ahju.

Natukese aja pärast hakanud härra jälle karjuma: «Tulge appi! Lõigake need nöörid katki! Nad seovad minu käed ja jalad kinni! Küll tõmbavad kõvasti nööriidga ihusse!»

Jälle rablenud härra ja ütelnud: «Ometigi sain veel nöörid katki!» Jälle olnud padakuningas härra rindade pääl. Proua tõmbanud kaardi katki.

Jälle hakanud härra karjuma: «Tulge appi! Nüüd tahavad mu pääd otsast ära tõmata. Juba seovad käsi ja jalgu kinni. Ei enam jaksa katki kiskuda. Nüüd seovad traadiga!»

Sellepääle jäänud härra vagusaks ja olnudki surnud. Aga kuidas ehmatanud kõik ära, kui näinud, et surnud härral padakuningas pääks otsas olnud!

Keegi pole julgenud minna kaarti ära võtma.

Vahimees laotanud härrale vaiba pääle. Kõik läinud oma teed. Kui kohtuametnikud sinna kutsutud asja järele vaatama, olnud härral jälle oma pää otsas, aga hing olnud igavesti kadunud.

Kapjadega saks.

J. Keerd, Põlvast.

Ühes kõrtsis mängitud hullu viisi raha pääle kaarte, joodud ja tehtud palju kõlbmata tükke ööd ja päevad.

Ühel sügisesel õhtul olnud kõik mängusõbrad jälle koos ja mänginud raha pääle, nii et kellelgi aega ei olnud välja minna. Kell löönud 11. Korraga tulnud ubkes riides saks kõrtsi ja tahtnud kümnerublalist paberraha vahetada.

Kõrtsimees ise olnud ka suur mängija. Ütelnud: «Minul ei ole nüüd sugugi aega. Anna raha siia! Küll ma pärast mängu lõppu vahetan. Kui teil aga aega on ja kui mängida mõistate, siis astuge lauda, mängime ühes!»

Saks annud raha kõrtsimehe kätte, istunud lauda ja hakanud mängima. Kõrtsimees pannud raha kõryale ja hakanud endist viisi mängima.

Mängitud umbes kella 12. Saksal kukkunud kaart käest laua alla. Üks mängija võtnud lambitule, et saksa kaarti otsida. Mitu mängijat vaadanud korraga laua alla.

Laua all ei olnud mingisugust kaarti. Vaatajad näinud aga, et saksal olnud saabaste asemel hobusekabjad.

Kõik mängijad kahvatanud ära ja hakanud värisema. Sel silmapilgul laulnud kukk ja kell löönud 12.

Saks karanud pingi päält ülesse, tuli kustunud ära, vali kolin ja mürin olnud kuulda. Kui mängijad toibunud, võtnud tule ülesse. Saksa pole kusagil näha olnud, ka saksa raha olnud kadunud, ainult valge paberitükk jäänud sinna asemele.

Kui kukk ei oleks laulnud, ei tea, mis saks-
või vanapagan siis oleks mängijatega teinud.
Sestsaadik kadus kole mängimine kõrtsist.

Jaak kõrtsi minnes.

V. Veelmann, Rakverest.

Jaak oli mõtelnud kõrtsi minna. Mõne päeva eest oli seal üks mees ära surnud nimega Tõnts. Kui Jaak ühest suurest kuusemetsast läbi oli läinud, siis oli ternale Tõnts vastu tulnud. Ta ütelnud: «Jaak, lähme nüüd kõrtsi poole!» Külma värin oli üle Jaagu keha käinud ja ta oli mõtelnud: «Tõnts suri ju ära, kust ta nüüd siia on tulnud»

Jaak püüdnud Tõntsust lahtisaada. Esiteks mõtelnud ta tee kõrval oleva kuuse otsa ronida. Tõnts oli ütelnud: «Ära mine, Jaak, kuuse otsa, lähme aga kõrtsi poole!» Ja Jaak oli ka edasi läinud. Tee ääres olnud mõisa hobused härjapää peal söömas. Jaak oli mõtelnud ühe hobuse selga hüpata ja sellega minema kihutada. Tõnts jälle hüüdnud taga: «Ära mine hobuse selga.»

Jaagu nõu olnud jälle otsas ja ta pidanud Tõntsu järele edasi minema. Nad hakanud ühest ojast üle minema. Jaak otsinud ikka kuiva kohta. Tõnts oli omad jalad lahti sirutanud ja kõigesügavamatest kohtadest läbi läinud. Nad läinud siis kahekesti ühes kuni ühe peretoe taha. Toa taga olnud suur kivi.

Jaak ütelnud Tõntsule: «Ma lähen siia peresse natukene sisse, jää sa siia kivi juurdeootama» Jaak oli pereõue kaudu teisele teele

lâinud ja plagama pandud. Jaak hüüdnud veel :
«Tõnts nüüd ma lähen !» Jaak tänanud häid
jalgu, et kodukâija käest pääsis.

Imelik juhtumine.

A. Kraft, Kuusalust.

Kord õhtul õue minnes kuulis kõrtsmik surnuaia poolt appihüüdmist ; tema läks tuppa, võttis laternatule ja läks vaatama, mis seal on. Surnuaia väraval seisnud kaks meest ; ligemale minnes ütelnud mehed : «Ah tulidki juba, tule aita meid.»

Mehed lâinud ees, tema tulega järele niikaua kuni ühe haua juurde jõudsid, teine mees lâinud teinepoole hauda ja ütelnud : «Löö kolm korda pahema jala kannaga vastu hauda !»

Kõrtsmik pole tahtnud lüüa, aga nâinud, et teisel mehel olnud hobusejalg all. Suure hirmu ja ehmatusega lõõnud mees vastu hauda, haud vajunud kaheks. Mehed võtnud puusârgi hauast ja lâinud metsa.

Kodu minnes ei ole mees sel õhtul râäkida saanud, teisel hommikul alles saanud râäkida, mis oli sündinud ja olla kâinud seda kohta otsimas, kus see haud olnud, aga ei ole leidnud. Selle ehmatuse järele jâi mees haigeks ja suri. See sündis Juuru vanal surnuaial.

Nâäri-õhtused kaardimângijad.

O. Hintzenberg, Tapalt.

Peremees ja sulane mânginud nâärilaupäeva-

öösel kõrtsis kaarte. Aken olnud natukene lahti, sest tuba olnud liiga palav

Korraga kuulnud mängijad kassi näugumist ja kohe roninud suur must kass põlevate silmadega aknast sisse.

«Tule Jumal appi! Mis loom see on?» hüüdnud sulane ehmatades.

Sulase hüüdmise päale lennanud aga kapi otsast suur must kukk maha. Ei peremees ega sulane olnud teda enne sääl näinud. Kukk hakanud kohe kassile küüntega ja nokaga valu andma.

Võitlemine läinud õige ägedaks. Kukk lehvitanud tiivu, nii et kaardid laua päält põrandale lennanud ja tuli ära kustunud.

Niihästi peremees kui ka sulane katsusid, et minema said. Kassi ja kuke võitlus kestis veel kaua edasi, kuni kukk viimaks kassi minema kihutas.

Peremees ja sulane said sest hääd õpetust, et edaspidi enam iialgi kallil ööl kaarte ei hakanud mängima.

Lõõtsapillimees.

J. Ekemann, Tapalt.

Kadrina kirikusse jäänud kord mees magama. Kirikuuksed pandud kinni, mees jäänud ööseks kirikusse. Öösel äratanud üks võõras mees teda magamast üles: «Kaua sa magad! Hakka pilli mängima!»

Mehel olnud lõõtsapill kaasas. Selle oli kõrtsist purjuspäaga kirikusse kaasa võtnud.

Mees vaadanud ümber : hulk rahvast kirikus, aga kõik võõrast moodi

Mehele tulnud hirm pääle. Uuesti sunnitud teda mängima. Võtnud pilli ja hakanudki mängima Üks tulnud ta kõrvale ja sundinud taga : «Mängi paremini!» Teised aga hirvitanud.

Mees mänginud, nii mis high tilkunud, aga ikka sunnitud paremini mängima. Viimaks läinud mees altari ette Sinnagi tulnud ometi kurjadvaimud järele. Mees käinud kirikus kõik kohad läbi, aga ikka teised kannul.

Korraga tulnud mehele meelde, et altari müüri ja pildi vahele kurjadvaimud järel ei tule. Läänud kohe sinna. Sää! saanud rahu.

Küll vahtinud ja oodanud vanapaganad, et mees välja tuleks, aga mees ei lasknud ennast petta. Seisnud seni altari vahel kuni kurjadvaimud ära kadunud. Siis tulnud välja, läinud kellatorni ja löönud sää! nii kaua kella, kuni teda välja lastud.

Sestsaadik jätnud mees viinajoomise ja lõõtsapilli mängimise maha.

Vaene saunamees.

A. Valts, Kreenholmist.

Ennemuiste elas kena vaene saunamees. Saunamehel ei olnud muud midagi hinge taga kui ainult üks lehm. Lehmagi tahtis kirikupapp poolvägisi saunamehe käest ära võtta

Saunamees mõtles iseeneses : «Parem lähen laadale, müün lehma ära, kui selle kirikupapile kingin!»

Kirikupapp sai teada, mis mõtted mehel olid. Saatis laadamehele oma mehed tee peale vastu.

Natukese maa peal tuleb laadamehele mees vastu, ja küsib: «Kuule mees, kuhu sa selle kitse viid!»

Mees mõtleb: «Mis hullu juttu ta nüüd räägib! Mul peab kits olema! Lehm on mul ometi müüa!»

Läheb natuke maad edasi. Seesama lugu. Laadal niisama. Kes aga tuli, see küsis: «Kuule mees, mis kits maksab?»

Mees mõtleb: «Mis temp see nüüd peaks olema!»

Viimaks tuleb kirikupapp, küsib ka: «Kuule mees, palju sa oma kitse eest tahad? Kas tahad kolm krooni? Ega teised sulle sedagi ei anna!»

Mees mõtleb: «Noh, olgu peale! Kui ta kits on, sii olgu kits! Säh võta!»

Kirikupapp andis mehele kolm rubla ja sai lehma enesele.

Mees läheb koju, süda täis.

Naine küsima: «Kui palju sa lehmast said?»

Mees vasta: «Mis lehmast! Kõik laadalised ütlesid, mul olla kits. Viimaks tuli kirikupapp, maksis mulle kitse eest kolm krooni!»

Naine vasta: «Ära sellepärast pahane ole. Ta on meid petnud, petame vastu! Teeme talle veel parema pussi. Mine mu venna juurde, laena 10 krooni. Osta enesele siis uus müts, raha aga vii kõrtsmiku kätte. Kui kirikupapp sulle vastu tuleb, siis kutsu ta kõrtsi. Utle, et sul niisugune müts on, millega ialgi tarvis ei ole maksta. Löö vastu letti mütsiga ja küsi kas, on maksetud; kõrtsmik vastab: on maksetud!»

Häakene küll, mees teeb nõnda nagu naine õpetanud. Ostab 50 kopika eest enesele uue mütsi ja läheb kirikupapile vastu. Kirikupapp tuleb, kaks teist kaasas. Mees palub neid kõrtsi, lubab hääd liigud teha.

Lähevad kõrtsi. Mees tellib kohe 10 rubla eest. Joovad, et küll saab. Viimaks läheb mees leti äärde, lööb mütsiga vastu letti ja küsib ise: «Kõrtsmik, kas on maksetud?»

Kõrtsmik vastu: «Jah, kõik ausasti maksetud!»

Kirikupapp mehelt kohe pärima: «Kuidas nii? Sa pole ju kopikat maksnud!»

Mees vastu: «Sest on maksmiseks ju küll, kui mütsiga vastu letti löön ja küsin: Kõrtsmik kas on maksetud!»

Kirikupapp kohe peale ajama: «Müü see müts minule!»

Mees vasta: «Ei ma niisugust hääd mütsi ära müü!»

Kirikupapp uuesti peale ajama: «Müü ikka, mulle niisugust mütsi tarvis!»

Mees jälle: «Kui 100 rubla maksad, siis müün!»

Kirikupapp maksnudki 100 rubla. Mees saanud raha, läinud oma teed.

Kirikupapp kohe uut mütsi katsuma. Joonud veel, koputanud mütsiga vastu letti ja küsinud: «Kõrtsmik, kas on maksetud?»

Kõrtsmik vastu: «Ei ole. Makske välja!»

Kirikupapp vastu: «Mis sa räägid? Kõik on maksetud. Kui mütsiga vastu letti koputan, on kõik maksetud!»

Kõrtsmik jälle: «Ainult siis, kui müts saunahääl käes on. Teie aga peate maksma!»

Ei aidanud, kirikupapp pidi kõik välja maksma. Sai nüüd aru küll, et ennast oli petta lasknud, aga mis sinna enam võis parata. Kaevas saunamehele auku, kuid langes ise sisse

Sada rubla aastase teenistuse eest.

M. Siipsen, Rõugest.

Sõdur oli kakskümmendviis aastat kroonut teeninud ja koju tulemas. Mitu linna ja küla oli juba seljataga, kuid veel oli päale saja kilomeetri kõmpida enne kui oma valda tagasi jõudis, kust kahekümneviie aasta eest pidanud teenistusesse astuma. Sugulasi tal palju ei olnud, kes teda oleksid koju oodanud, oma isa ja ema oli ta enne teenistusesse astumist kalmukünkasse kandnud, nüüd oli tema meelest ükskõik, kas mine oma endisse kodupaika tagasi või jää võõrasse linna ehk kubermangu elama.

Nõnda mõteldes jõudis ta ühe kõrtsi juurde, kust ühe võõra härra eest leidis, kes teda 100 rubla eest omale aasta päale teenistusesse palkas. «Sul ei ole muud tööd, kui paja alla tuld teha, päris eht karjapoisi amet,» ütles võõras härra. «Selle eest saad siis aastas 100 rubla, riie, söök ja prii korter veel päale kauba. Aga vaadata sina katlasse ei tohi, teed sa seda, oled oma aasta palga kaotanud, võid minna kuhu tahad, muud trahvi sul ei ole.»

Kaup tehti kindlaks ja sõdur astus teisel hommikul ametisse. Öhtul tänas ta Jumalat, et hea koha ja peremehe oli leidnud ja nõnda läks elu ühte järke kuus kuud lõbusasti edasi muud

kui pane puid katla alla, mis selle tarbeks olid sinna maja kuuri kokku veetud.

Juba seitsmes kui oli käes ja katel vurises hommikust õhtuni, säääl tuli sõduril kord mõte pähe katlasse vaadata, mis säääl ometi peaks keema ja et ka nägijat kedagi säääl polnud, kust võis siis peremees seda teada saada, et ta katlasse oli vaadanud. Nõnda mõtles sõdur ja tõstis katlakaane ülesse, aga nägi, et säääl muud sees polnud kui selge vesi.

Aasta lõpul tuli peremees asja ülevaatama ja küsis sõduri käest: «Kas oled katlasse vaadanud?» Sõdur vastas: «Ei ole.»

Peremees pööras ennast nüüd katla poole ja küsis: «Katel, kas poiss vaatas sinu sisse?»

Katel vastas: «Vaatas küll.»

Peremees sai nüüd pahaseks ja ütles sõdurile: «Mispärast sina valetad, oled nüüd oma aasta palgast ilma ja võid minna kus kolmkümmend. Ehk kui soovid veel aasta pääle tagasi jääda ja mitte katlasse ei vaata, saad jälle 100 rubla nagu esimese aasta kaup oli.»

Sõdur jäi jälle teiseks aastaks teenima ja imestas väga, et katel oli vastu rääkinud, kui peremees ta käest küsis. Ei ma ole nüüd enam nõnda rumal, et ma ta sisse vaatan, minu pärast olgu säääl sees mis tahes. Sõduri asi oli nüüd igapäev katlale tuld alla kihutada, et kees mis vurises kunni aasta pea lõppema hakkas ja sõduril jälle see rumal mõte pähe tuli kord katla sisse vaadata, mis säääl ometi peaks keema, vesi ei võinud see mitte olla, sest magus lõhn tuli katlakaane alt välja ja tungis sõduri ninasse. Mida rohkem ta selle pääle mõtles, seda rohkem kasvvis himu katlasse vaadata kunni ta ühel päeval oma tahtmise üle enam ei jõudnud valitseda, vaid

kaane üles tõstis Aga ehmatades nägi sõdur, et alasti inimene katlas oli, — ta pani kaane jälle pääle ja teadis nüüd muidugi, et omast aasta palgast ilma oli. Aasta lõpul tuli jälle peremees ja küsis: «Kas oled katlasse vaadanud?»

«Vaatasin küll!» vastas sõdur

«Mis sa nägid sääl?»

«Üks alasti inimene oli katlas, vastas sõdur.»

«Noh ütles peremees: Oled omast aasta palgast jälle ilma, või tahad veel üks aasta teenida; et sa katlasse mitte ei vaata, siis võid teenistusesse jääda!» Ja sõdur jäi veel kolmandat aastat teenima. Nüüd ta ei vaadanud enam katlasse, vaid kihutas tuld alla kunni aasta lõpuni, kui siis peremees jälle ilmus ja küsis: «Kas katlasse oled vaadanud?»

«Ei ole!» vastas sõdur.

«Kas ta vaatas sinu sisse?» küsis peremees katla käest?»

«Ei vaadanud,» ütles katel.

«Hea poiss, ütles peremees, nüüd võta oma palk 100 rubla ehk tahad õnne, siis võta õnn. Õnn on niisugune, et kõik asjad, puud, kivid, linnud ja olgu mis tahes asjad sulle vastu kostavad, kui sa midagi küsid.»

Sõdur valis omale õnne, jättis siis peremehega jumalaga ja hakkas minema oma sündimiskoha poole. Aga varsti tuli temale nälgi kätte, ning ta kahetses väga, et ta õnne ja mitte sada rubla raha pole võtnud. Ta jõudis varsti teelahkmele, kus üks post oli püsti pandud, aga mitte midagi pääle kirjutatud.

«Post, kuhu läheb tee pahemat kätt,» küsis sõdur

Ja post vastas: «Külasse. Sinna saab 12 kilomeetrit.»

Jälle küsis sõdur: «Post, kuhu läheb parerna käe tee?»

«Linna!» vastas post. «Siit saab linna 4 kilomeetrit maad» Sõdur imestas selle üle, et post temale vastu rääkinud ega kahetsenud enam oma 100 rubla üle.

Varsti jõudis ta linna ja leidis koha kaupmehe selliks, sai 100 rubla aastas palka, riideid ja sööki. Nüüd läks elu õige korda. Hääkene küll, seal sündis ühel ööl õnnetus, vargad olid kaubakontori tunginud ja mitme tuhande rubla eest kallist kaupa ära viinud. Kümme tuhat rubla pakuti sellele mehele, kes teaks varastatud asjad kätte juhatada. Meie tuntud kaupmehesell võis nüüd seda lubatud hinda kergesti omale saada. Ta andis kaupmehele üles, et tema võib ära ütelda, kus kaupmehe varandus ja vargad seisavad. Kaupmees sai selle üle väga rõõmsaks ja lubas niipea kui varandus ja vargad kätte saadud, jalapäält 10 000 rubla sõdurile välja maksta.

Sellepääle läks siis sõdur kontori ja küsis: «Kuule kontor, kus on see varandus, mis kolmandal ööl siit ära varastati?» Ja hääl vastas kontorist: «Siit kolmas tänav maja nr. 40 kaupmehe keldris, kes ise oma sellidega varas oli ja varanduse ära viisid» Anti siis asjalugu politseile teada, ja mindi varandust otsima. Ja eks kae, varandus oligi sääl, kust viimane kui naha kõigel tagasi toodi ja kätte saadi. Vargad ei võinud enam midagi salata, tunnistasid kõik oma suuga kohtu ees ülesse ning said sunnitööle mõistetud.

Sõdur sai nüüd rikkaks meheks, sest 10 000 rubla, mis kaupmees temale ülesandmise eest välja maksis, ei olnud enam väike raha sel ajal. Lugupidamine ning austus kaupmehe ja linna-

valitsuse poolt veel päälekauba. Kægi ei julgenud sää! linnas enam pääle selle varastada, sest nad teadsid, et nüüd nende linnas mees elab, kes kõik asjad ära teab ja kõige pimedamad teod valge ette toob. Ta abiellus kaupmehe ainsama tütrega, kes teda väga armastas, ja sai pärast kaupmehe surma kõige rikkamaks kaubakontoriiks.

Sõdur ja kolm viiekopikalist raha.

Ernst Saabas, Suurest-Jaanist.

Üks sõdur saanud kroonuteenistusest lahti. Kodureisul pole tal rohkem raha olnud kui ainult kolm viiekopikalist. Tee peal tulnud temale üks sant vastu ja palunud armuandeid. Ta andnud ühe nendest ära ja kaks jäänud veel järele.

Edasi reisides tulnud temale teine sant vastu ja sellele andnud ta teise viiekopikalise ära. Viimaks tulnud temale üks õige vilets ja vigane sant vastu ja sellele andnud ta kolmanda viiekopikalise ära, nii et ta ise päris ilma rahata jäänud.

Õhtul jõudnud ta ühte kõrtsi, ja kõht oli tal väga tühi olnud. Et tal söögi ostmiseks enam raha polnud, siis hakanud ta hädaldama: «Mispärast ma ilmaaegu kahe esimese sandile raha andsin, nad olid päris terved ja oleks veel küllalt teenida võinud? Nüüd olen ma ise ilma ja pean nälga surema. Kolmandale sandile oli minul õigus anda, sest et ta vana ja vigane oli. Ka pühakiri ütleb, et kes vaesele andeid annab, sellele Jumal tuhat korda tagasi tasub».

Kui ta niiviisi seal hädaldanud, tulnud järsku üks hall vanamees uksest sisse ja rääki-

nud: «Mis sa ilmaaegu hädaldad? Mine lähemale karjamaale ja too see kits sarvepidi siia, mis sa seal söömas näed»

Sõdur kuulunud sõna ja toonud ka kitse kõrtsi. Vanamehe abil tapnud ja puhastanud sõdur kitse ära ja pandnud selle tükid patta keema. Vanamees käskinud kitsesüdant enda jaoks hoida ja heitnud ise niikauaks magama, kuni liha keeb. Peale puhkamist hakanud nad sõduriga sööma. Vanamees tahtnud kitsesüdant, pole aga teiste tükkide hulgast mitte leidnud, sest et sõdur ta oma magamise ajal toorelt nälja pärast ära oli söönud. Lihatükkide hulgast ikka edasi otsides, küsinud vanamees viimaks sõdurilt, kuhu see südame pandnud. Viimane valetanud ja vastanud, et Jumal kitsele pole südant loonudki ja sellepärast puududa see teiste lihatükkide hulgast.

Vanamees vaadanud sõdurile tõsiselt otsa, raputanud peaga, pole aga midagi vastanud. Kui nad söönuks saanud, reisinud nad mõlemad seltsis kõrtsist välja. Vanamees küsinud, kas tal kodus tööd ka teha on, et ta nii ruttu sinna tahab. Sõdur vastanud, et ikka on ja seletanud, et tal raske on kodu saada, sest et tal raha otsas on ja teepeal nälga ära surra võib. Vanamees pandnud temale ette, kuhugile kuninga juurde minna, kelle seitsmeteistkümne aastane tütar juba kümme aastat haige olevat. Seda võida ta tema abil terveks teha, mille eest kuningas neile hästi tasub. Sõdur olnud nõus, ja nad reisinud kuninga linna, kus ka tõesti printsess haige olnud. Kuningas lubanud vakk kulda anda, kui nad tema tütre terveks teevad, sest kõik maailma arstid pole seda mitte teha võinud. Nad lasknud sauna palavaks kütta ja kuningatütre sinna viia.

Vanamees lõiganud printsessi tükkideks kalki, pesenud nad puhtaks, seadnud jälle kokku ja puhunud hinge neile sisse, nii et kuningatütar varsti elusalt ja tervelt nende ees seisnud.

Kuningas ohud selle üle väga rõõmus ja andnud neile vakk kulda palgaks. Nad jaganud kulla pooleks ja reisinud jälle edasi.

Tee peal tulnud neile üks oja ette, kust nad läbi pidanud minema. Vaevalt olla sõdur keset oja saanud, kui vesi järsku tõusma hakanud. Sõdur rabelnud rinnust saadik sees, kuna vanamees juba teisel kaldal kuival maal olnud. Viimane küsinud esimeselt, kas ta kitsesüdame ära söönud. See vastanud ja valetanud, et ta mitte ei olla söönud.

Tal tõusnud vesi juba lõuast saadik. Vanamees küsinud uuesti. Sõdur ajanud ikka vastu. Viimaks tõusnud tal vesi juba suust saadik.

«Ütle kas sa söid kitsesüdame ära või mitte, sest kui sa tõtt ei räägi, siis lasen ma sind ära uppuda,» küsis vanamees viimast korda. Sõdur vastanud aga ikka, et ta mitte pole söönud.

Vanamees näinud, et sõdur ennast meelega ärauputada tahab lasta ja mõtelnud iseeneses: «No noh, küll ükskord aeg tuleb, millal sa ikka tõtt räägid.» Ta lasknud vee jälle madalale vajuda, nii et sõdur pääsis.

Kaldal ütelnud ta viimasele: «Siin on piir, kuhu ma sind saatnud olen ja kust sa üksipäini edasi võid reisida. Ma pean sinust lahkuma. Kui sul elus häda käes on, siis hüüa mind ja ma tahan sind aidata.»

Ta jätnud sõduriga jumalaga ja lahkunud. See reisinud edasi ja jõudnud ühte suurde toredasse linna. Ka siin olnud kuningatütar raskesti

haige, keda ükski arst veel terveks pole teha võinud. Sõdur kuulnud seda ja andnud ennast ka kohe ülesse, et ta printsessi terveks teeb. Kuningas lubanud temale kaks vakka kulda selle eest palgaks anda. Ta lasknud sauna palavaks kütta ja kuningatütret sinna viia, tapnud ta ära, lõiganud tükkideks katki ja pesenud hästi puhutaks. Viimaks hakanud ta neile hinge sisse puhuma, kuid mis surnud, see surnud, kuningatütart pole mitte enam elusse tulnud. Ta puhunud kolm päeva ja ööd asjata, kunni kuningas ise vaatama oli läinud, miks ta nii kaua tema tüdart terveks teeb.

Ta leidnud oma ehmatuseks, et sõdur tema tüdret tükkideks katki oli lõiganud ja mõistis teda selle hirmsa teo eest poomise surma. Juba oli sõduril kõis kaela pandud, kui tal surmahädas vanamehe sõnad meelde tulid. Kui ta kolm korda vanameest oli hüüdnud, ilmus see võlla juurde. Ta küsis sõdurilt, kui see juba õhus rabeles: «Ütle, kas sa sõid kitsesüdame ära ehk kui sa ei vasta, siis lasen ma sind ülespuua» Sõdur ütelnud aga ikka, et ta mitte söönud ei ole, sest Jumal ei olevatki sellele loomale südant loonud. Vanamees näinud, et sõdur ka poomise surmagi läheb, sellepärast käskinud ta timukaid teda ülevalt alla lasta ja palunud, et nad tema peale armu heidaksid, sest ta tegevat selle eest tõesti kuningatütret terveks. Timukad lasknud ka kuninga käsu peale sõduri ülevalt alla, kes varsti peale selle vanamehega sauna läinud kuningatütart elusse äratama.

Vanamees seadnud uuesti tükid kokku, ja esimese puhumise järele olnud juba kuningatütart elusalt ja terve nende ees. Kuningas rõõmusta-

nud ennast selle üle väga ja kiinkinud neile palgaks kaks vakka kulda

Vanamees rääkinud iseeneses: «Raha paneb kõik rattad käima, küll ta ka inimese tött rääkima paneb.» Sõduri poole pöörites ütelnud ta: «Ütle, kas sa sõid kitsesüdame ära?» Kui sa tött räägid, siis saad sa kõik see kaks vakka kulda omale, mis kuningas meile andis ja mida ta meil pooleks käskis võtta.»

Seda kuuldes hüüdnud sõdur: «Sõin jah.» Vanamees ütelnud: «Et sa väesid aitasid, kõige rohkem viimast santi, kes ma ise olen ja muudetud kujul sind proovida tahtsin, sellepärast võid sa seda kulda endale pidada, mis sa esimese kuningatütre terveks saamise eest said, aga seda siin ei saa sa mitte, sest et sa valet rääkisid. Mina olen Jehoova, taevane Jumal ja tean väga hästi, et ma kitsele niisama südame löin nagu kõikidele loomadelegi. Nüüd võid sa minna: tee, et sa alati tött räägid, aita vaesid ja tea, et Jumal sellele tuhande võrra tasub, kes tema nimel vaesele head teeb:»

Sõdur kõrtsis.

A. Kivi, Rakverest.

Ühes külas olnud kõrts. Seal sees pole aga keegi võinud elada ega öömajalgi olla, sest seal elanud mingisugune pahavaim; kes õhtul kõrtsi läinud seda pole öösel seal enam leitud.

Korra tulnud sinna külasse sõdur öömajale. Külarahvas ütelnud, et kui sõdur tahab, siis mingu kõrtsi öömajale, muidu öömaja ei saa.

Sõdur mõtelnud: mis seal kõrtsis siis ikka on. Õhtu ka käes, kuhu ma veel lähen. Kroonu-mees peab kõik läbi tegema. Läinudki kõrtsi öömajale. Heitnud magama ja maganud mehe moodi.

Südaöö ajal löödud mehele une pealt noaga palesse. Sõdur karanud ülesse ja näinud lae all väikest oda, mis tema kohal rippunud ja nagu ähvardanud uuesti temasse kukkuda. Aga ei ole kukkunud. Oda hakanud hoopis rääkima. Ütelnud sõdurile: «Ma näen, sa vast oled julge mees. Teised on ka siin öömajal olnud, aga on peale seda juhust kohe putket teinud. Sind palun ma nüüd: sa kutsu õpetaja siia ja lase mind maha matta, sest mina olen ühe tüdruku laps, kes 14 aasta eest mind siin kõrtsis ära tappis ja matmata jättis. Kui sina minu ära lased matta, siis jään ma rahule ja kõrtsis võidakse jälle elada ja öömajal olla. Vaevatasuks saad selle oda endale. See on niisugune, kui võtad ta tagant otsast kinni, siis läheb ta suureks ja sa võid temaga ei tea kui suure väe ära tappa; võtad sa aga temal teravast otsast kinni siis on ta jälle väikene.»

Sõdur läinud ja tellinud õpetaja. Õpetaja tulnud ja lugenud matmissõnad ära. Sõdur saanud oda endale.

Varsti tuli selle riigi kuningal sõda. Kuningas lubanud sellele inimesele, kes vaevaks võtab vaenlasega sõdida ja tema ära võidab, poole kuningriiki ja oma tütre naiseks. Sõdur võtnud sõdimise oma peale.

Läinud võõra väe vastu välja. Võtnud odal käepidemest kinni. Oda korraga suur. Vehkinud sellega võõra väe seas kunni sellest enam ühtegi meest järele ei jäänud.

Sedaviisi saanud vana sõdur kuningatütre endale naiseks ja poole kuningriiki omanduseks. Valitseb seda riiki praegugi veel, kui ta ära pole surnud.

Pealuu.

A. Kuldsaar, Sõrvest.

Üks mees läinud pühapäeva õhtul kõrtsi. Et aga tee surnuaiast mööda läinud, juhtunud ta tee ääres surnupealuud nägema — virutanud sellele jalaga pihta ja ütelnud: «Mis sa siin vedeled, — kui sind teiste hulka ei võeta, siis tule parem kõrtsi!» — Pealuu jäänud oma koha pääle vagusi ja mees sammunud kõrtsi poole.

Kõrtsi jõudes leidnud ta palju oma sõpra juba eest. Siin võtnud mehed hästi va' kibedat. Kui meeled juba õige lõbusaks olid läinud, kutsutud ka va' torupilli Juhan välja. Antud sellele ka mõni hää kärakas ja kästud torupilli tiiluta, mida see oli ka teinud. Mehed tantsinud, mis pätid paukunud. Äkitselt ilmunud üks võõras mees teiste hulka. Tantsinud säääl mehe moodi teistega, aga kõige rohkem selle mehega, kes õhtul surnuaia juures pealuud oli tervitanud. Tantsitud juba mitmed tantsud. Nüüd läinud jälle võõras endise tuntud mehega viimast tantsu tantsima. Rutulise keerutamisega astunud see võõra mehe saapa pääle ja tundnud, et saapa sees jalga pole olnud. See ehmatanud mehe üsna poolehingega. Ta kiskunud ennast varsti võõra tantsija käest lahti ja pugenud teiste vahelt kõrtsi nurka.

Siit vaadanud ta võõrast terasemalt läbi ning näinud selle juures veel palju iseäralikke vigureid, mis teiste omadega ühte ei passinud. Mehel tulnud viimati endine pealuu meelde. Ta hakanud nüüd veel rohkem kartma, vahest on ehk pealuu tõesti tema käsku täitnud ja kõrtsi tulnud ning värisenud hirmu pärast kui haavaleht. Mees pandnud kõrtsist punuma.

Võõras seda nähes lipsanud ka kõrtsist välja ja temale järele Kui külamees seda näinud, karjunud ta hirmuga: « Ära tule, ära tule! Jäta mind veel mõneks aastaks elama; mis sa minust üksi ometi saad — võta säält terve kõrtsitäis minu asemel!» Nõnda kisades langenud ta põlvile ja vorpinud enesele ilma lugemata vasaku käega ristitähki ette. Võõras kuulnud ka teise hädakisa ja läinud kõrtsi tagasi ning pandnud kõrtsitäie mehi nahka.

Tapetud inimese vaim.

O. Hintzenberg, Tapalt.

Rikas kaupmees tulnud kõrtsi ja palunud öömajale. Kõrtsimees lubanud temale öömaja, sest ta lootnud omale head saaki saada; ta oli mõrtsukas, kes teekäijad ära tappis ja nende varanduse omale võttis. Nõnda teinud tema ka nüüdki. Kui kaupmees rahulikult maganud, võtnud kõrtsimees kirve, löönud kaupmehe surnuks ja matnud ta kõrtsipõranda alla. Varanduse pandnud aga oma kõrtsipõranda alla keldrisse, kust seda keegi pole teadnud otsida ja pruukinud sealt vähehaaval. —

Sestsaadik pole aga kõrtsimees enam rahulikku silmatait magada saanud. Kaupmehehing, mis rahu pole leidnud, käinud ja kolistanud igal öösel mööda kõrtsi, ei ole teekäijad ega ka kõrtsimees magada saanud. Kõrtsimees päästnud enast viimaks sellega, et enese ülespoos; kuid nüüd läinud asi veel hullemaks. Kaks vaimu teevad ikka hulga rohkem mürinat kui üks, pealegi kui nemad veel üksteise vastased on. Kaupmehe ja kõrtsimehe vaimud purelnud kassi ja koera viisil igal öösel kord ühes, kord teises kohas, mõnikord põranda all ja ka õues. Päeva ajal olnud ikka kõrtsiskäijaid küll, kuid ööseks otsinud ka uus kõrtsmikki omale uue varjupaiga ja magamiseaseme. Tulnud ükskord reisija, ja palunud kõrtsi öömajale. Kõrtsmik rääkinud temale kõrtsis olevatest viirastustest ja ütelnud, et seal keegi ei või magada. Reisija olnud julge mees, võtnud nõuks järele uurida, mis lugu siis selle kõrtsiga on. Lubanud sinna öömajale jääda. Läinud tagumisesse kambri, pandnud omale küünla põlema ja istunud peale uksede lukku keeramist laua äärde sööma. Kella kümne ajal tehtud uks lahti ja üks mees astunud küünalt käeshoides sisse. Reisija tundnud, et see tema sõber üks kaupmees on, kes ühe aasta eest imelikul viisil ära kadunud. Ta läinud kohe kaupmehele vastu. See ütelnud aga: «Mina ei ole mitte enam elavate kirjas, vaid juba ühe aasta eest tapeti mind siin kõrtsis ära ja maeti kõrtsipõranda alla, minu varandus pandi keldrisse. Trahviks oma tapmise eest kiusasin mina kõrtsimeest niikaua, kunni tema enese ülespoos. Siis ma oleksin küll rahule jäänud, kuid poodud kõrtsimehe vaim ei lasknud jääda, käis mind igal öösel kiusamas. Sellest tuleb, et siin keegi pole magada saanud, sest et meie üks-

teisega igal öösel valjusti tõreleme ja purelema. Minu südametunnistus ei olnud elus mitte suurte süüteodega koormatud, sellepärast võin mina tund aega varem õhtul omast kohast välja tulla kui tema. Sina võid kõrtsimehevaimu vangi panna, et tema enam öösel hulkuda ei saaks, tema päevane elukoht on kõrtsileti all tühjas viinapudelil. Sellele pudelile vaja kadakane prunt enne kella ühteteistkümmend ette lüüa. Mina olen kõrtsipõranda all, kuhu kõrtsimees mind pani; mata mind maha. Olen juba enamalt teistele püüdnud seda teatada, aga kõik on minu eest ära põgenenud.» Pööranud nüüd jälle tagasi, tõmbanud ukse kinni. Reisija võtnud kadakase prundi ja löönud leti all olevale pudelile ette. Heitnud siis magama, maganud rahulikult hommikuni, pole midagi enam kuulda ega näha olnud.

Päeval jutustanud teistele öösist juhtumist. Võtnud kõrtsipõranda ülesse ja leidnud sealt alt kaupmehe keha. Matnud õnnistatud maa sisse. Kolmanda osa kaupmehe varandusest saanud reisija omale. Kõrtsimehehing kadunud kõige pudeliga ära, vististi päris sarvik teda omale.

Koorma ümberlukkaja.

O. Hintzenberg, Koerust.

Ennevanast juhtunud Paide kihelkonnas, Anna kabeli lähedal kõrtsisolevatele öömajalistele see õnnetus, et nende koormad, mis nad õue jätanud, ümber lukatud. Talvisel ja suvisel ajal pole sellest just suurt lugu olnud, kuid sügisel ja kevadel porise ajaga rikutud mõnegi mehe

koormad ära. Viimaks pole kõrtsimees enam tahtnud kedagi omale öömajale võtta. —

Kord tulnud hulk tartlasi soolavooriga Tallinnast ja läinud Tartusse. Nad võtnud nõuks kõrtsi öömajale jääda. Küll jutustanud kõrtsimees neile selle loo, et seal koormad ümber lükatakse, kuid mehed pole sellest midagi hoolinud, lubanud ise endi koormate eest muretseda. Nad rakendanud hobused lahti, pandnud sööma ja läinud ise kõrtsi. Kaks kavalat meest jäänud aga õue koormatevarju ootama, mis tuleb.

Jõudnud juba kella üheteistkümne aeg. Korraga näinud valvajak metsast ühte narusriietega meest tulevat. Kui see veel ligemale tulnud, näinud valvajak, et see tõesti üliloomulik olnud. Ta astunud arvamata pikad sammud, silmad põtenud tulesüte sarnaselt. Ta tulnud koormate juurde ning lükanud ühe koorma, millel küll hulk soola pääl olnud, ümber. Nüüd tulnud koletu mees ka seda vankrit ümberlökkama, mille varjus varitsejad peidus olnud. Niipea kui ta sinna vankri juurde astunud, sahinud valvajak temal teine teiselt poolt kuuest kinni, lugenud siis ise korra Jssameie ära. Küll rabelnud mees, kuid lahti pole saanud. Hambad olnud, nagu valvajak nüüd näinud, temal nagu rehapulgad suus.

Mehed vedanud koorma ümberlökkaja kõrtsi. Seal hakanud temalt küsima, kes ta on ja miks ta niisuguseid tükke teeb. Esiteks pole mees sõnagi latsunud, pärast hakanud aga rääkima, ostnud meestele viina ja palunud, et teda lahti lastakse, olla niisama teekäija nagu nemadki. Keegi kaval teinud ukse ja iga nelja seina pääle kriidiga ristid, nii pole meest enam tarvis olnud kinni hoidagi. Siis läinud üks nupukas mees tee-

käijate hulgast ja vilistanud hundid välja. Nüüd tehtud kõrtsiuks lahti, kodukäija läinud kui tuul metsa poole. Korraga tulnud äga hundid, kodukäija karjatanud veel kord ja olnudki huntidest puruks kistud Hommikul läinud mehed seda paika vaatama, pole seal muud olnud kui paar riidekaltsu ja sinist vett. Sestsaadik pole seal kõrtsi juures enam koormaid ümberlükatud.

Sõprus.

Erna Potsepp, Harglast.

Kord elas kõrtsimees ja peremees sõbraliikult. Kui peremees linna sõitis, käis ta igakord ka kõrtsimehel külas. Teda võeti alati lahkesti vastu, nagu ikka külalist. Nõnda elasid nad õige mitu aastat. Kõrtsimees teadis väga hästi, et peremees oli vaene. Ta küsis alati peremehe käest: «Mis sa nüüd linna lähed?»

«Viin ikka ka midagi müügile, kust muidu kopikat saada,» vastab peremees. Kord kaebab peremees, et tal on väga halvasti. «Homme tuleb härrale mõisasse 500 rubla viia, kust ma selle raha saan. Täna pole midagi müüa. Aga mõne kuu pärast tahan küll paar siga maha tappa ja müün ka lehma ära.»

Kõrtsimees küsis: «Kus sa neid siis müüd?»

«Sead viin ikka linna; näis mis lehmaga saab, kas saan kodus müüa, ei tea!» lausus peremees.

Kõrtsimees peremehele ütles: «Kui sa lehma kodus maha müüd ja kui sigu linna tood, siis võta see lehma eest saadud raha ka ühes, kui sa lehma saad kulla eest müüa, siis min vaa-

hetan sinule paberrahaks, egas härrale kulda maksa anda.»

Kuis jutt, nii ka tegu. Läksid mõned kuud ja päevad mööda, tappis peremees sead maha ja müüs lehma ära. Ladus siis peremees kõik koor-masse ja algas sõitu linna poole. Sõitnud ligi pool versta kodust kaugele, vaatas taskusse, leh-mast saadud kuld on koju jäänud, keeras hobuse ringi ja läks koju tagasi, võttis selle raha ka kaasa ja algas jällegi sõitu linna poole. Sõitis öö läbi hommikuni kunni koitis, siis nägi mees kaugelt juba sõbra kõrtsi paistvat.

Peremees lausub iseenesele: kui ma temale selle kuldraha annan ja tema minule paberraha, siis oleme paremad sõbrad, kui kunagi ennem. Mõtles, et mind võetakse siis alati hästi vastu kui linna sõidan. Nii mõteldes oligi juba kõrtsi juures. Näeb: kõrtsimees-peremees kargab läbi akna välja, teretab ja rõõmus, et peremees juba on tema juures. Küsis, kas ta läheb sigu müüma. Peremees ütleb, et ta on ka selle kuldraha toonud ümbervahetada. Kõrtsimees lausus, et oled ikka mul hää sõber. Kargas kohe tarre, võttis võtme, keeras luku lahti ja tegi kõrtsialuse ukse lahti. Kõrtsimehe järele tuleb tema kümneaastane poeg. Astub peremehe hobuse juurde, silitab ja ütleb saksakeeles: «papa see on minu hobune,» kõrtsi-meis vastu «sead ja lehma raha on ka meie oma, las läheb linna ja sead ära müüb, küll siis õhtul ongi meie käes. Nüüd kutsunud kõrtsi-meis sõpra tarre, et küll perenaine sinule midagi suupistet valmistab, istu tooli peale, seni vahe-tame ka raha ära. Söök oli valmis, peremees sõi kõhu täis ja jällegi algas kaubaga sõitu linna poole. Seda lugu kuulis keegi vana kõrtsijoodik, kes õhtul kõrts oli tulnud, purju joonud ja kõrtsi-

alusele magama jäänud. Kõrtsimees rääkis oma pojale saksakeeles, joodik oskas aga saksakeelt, sest ta oli enne mõisakubjas olnud, kes peremehe isale mitu korda oli peksa andnud. Kui see kord kaotati, mõtles kubjas, mida teha : otsustas kõrtsis käima hakata. Nüüd kui peremees linnast tagasi sõitis ja kauba oli ära müünud, tahtis ta kõrtsi puhkama minna oma vana sõbra juurde. Kubjas aga tuli temale tee pääle vastu ja kõneles kõik ära, mis ta oli kuulnud. Kaskis tal koju minna naise ja laste juurde, sest nad ei olla ju enam kõrtsimehega nii suured sõbrad.

Päästa oma elu, ütles kubjas, sest kõrtsmik on päris röövel, ta tapab sind ära ja naine jääb päris päävarjuta, ning oma vana isa saadab ta murega hauda

Peremees kuulis kubja sõna ja läks kõrtsist mööda kodu poole. Oli juba mõni kilomeeter kõrtsist eemal, jõudis ilusa rohulaaneni, rakendas hobuse lahti, pani sööma ja istus ise ka maha sööma. Tõstab äkki silmad üles ja näeb sõber-kõrtsimees sammub suur raudne nui käes, astub ligi ja ütleb : «Tere sõber, miks sa minu poole ei tulnud?» Peremees vabandas ja palus andeks, et tahab koju minna ennem, sest naine ja lapsed ootavad. Kõrtsmik küsis, kas ta ka naise ja lastega on jumalaga jätnud, kui ta kodust ära tuli. Peremees ütles, et ei.

Kõrtsmik ütles, et tema teeb küll seda alati, kui ta jalutama tuleb ja istus peremehe kõrvale. Tõmbas suure pussi välja ja hakkas sööma peremehe anumast.

Peremees märkas, et nüüd on paras aeg teda surmata, muidu tapab ta teda. Parajasti kui kõrtsmik jälle suure pussiga võid võttis ja suhu pani, lõi peremees temale rusikaga pussi-

pää pääle, oligi teiselpool, kaelast läbi ja nii oligi sõber surnud. Kõrtsmikul oli väike, valge koer kaasas, see kargas surnu juurde ja hammustas surnut kõrist, peremees tõusis püsti, võttis selle suure raudse nuija ja lõi koerale. Koer läks koju, peremees mattis sõbra sambla alla ja selle nuija ka ühes. Pani hobuse ette, hakkas koju kihutama ja rääkis kõiki seda kodus, mis temale oli juhtunud ja sündinud.

Aasta pärast sõitis peremees jällegi linna ja läks oma sõbra kõrtsi sisse. Teretas kõrtsiemandat lahkesti, küsis, kus on ta sõber kõrtsimees ja miks kõrtsis enam viina ei ole. Emand vastas, et ei ole enam raha, just aasta tagasi kui mees läks välja jalutama, koer oli ka kaasas. Koer tulnud koju kolme jalaga, aga teda ei tulnud. Ütles, et tal on kahju sellest nuiast, mis kõrtsmikul olnud kaasas, temast enesest tal kahju ei ole. Peremees mõtles, et nui on kallim kui mees. Lubas minna sõpra vaatama, kui linnast tagasi sõidab. Läkski. Leidis nuija üles ja sõbraluud. Viis nuija enesega koju kaasa. Nui oli väga raske. Keeras konksu ühele ja teisele poole ning kulda jooksis nüüd välja.

Rõõmupisarad palgel mõtles peremees, et need on mitme inimese veretilgad selles nuias, samuti oleks ka minu veri olnud selles nuias. Peremees andis politseile üles; kõrtsi keldrist leiti palju surnuluid.

Minu äpardused.

Erna Potsepp.

Kord läksin mina Valgast Võndu, jäin aga rongist maha ja pidin jala minema. Läksin ühe kõrtsi juurde ja mõtlesin sinna ööseks jääda. Kui ma kõrtsis sööma hakkasin, tulid hulk lät-lasi kõrtsi ja istusid kõik sellele lauale, kus mina sõin. Nihutasid ikka endid minu poolle kunni mind üle lauaoitsa maha tõukasid. Lauaoitsa all maas istudes mõtlesin, kuidas nüüd siit edasi saan minna, sest et sinna mul enam võimalik ei olnud ööseks jääda. Näen korraga: üks mees sõidab kõrtsi ette, seob hobuse kinni, paneb heinad ette ja tuleb ise kõrtsi. Ajas palitu seljast ja algas pummeldama. Seda nähes läksin mina välja, võtsin hobuse lahti, suskasin heinatropi kella sisse ja istusin saani ning algasin sõitu. Kui juba tükk aega olin sõitnud, jäi hobune äkki seisma ja ei läinud enam paigast edasi. Vaatasin ümber ja nägin, et olin surnuaia juures. Kartes, et tagaajajad tulevad, sidusin hobuse kinni ja läksin ise surnuaeda, trehvasin ühe riiti juurde, kus üks väike pada rippus ja liha täis. Tegin sellele tule alla, et seda soendada, aga enne kui sööma hakkasin, pidin keha natuke tühjendama. Läksin natuke maad edasi ja kukkusin ühte hauda, kus tühjad surnulinad sees olid. Vaatasin ümber ja silmitsesin kuhu surnu on jäänud, kui korraga kuulsin, et «kes seal hauas on?» Vastasin, et mis sina minust tahad, katsu et minema saad, muidu teen sind peeneks. Siis hakkas ta mind paluma, et tule välja ja lase mind sisse, sest mina olen juba seitse aastat siin olnud ja tahan jälle tagasi minna. Küsisin siis,

et kus sa käisid. Tema seletas, et olevat venna-pulmas käinud. Et vend mind pulma ei kutsunud, läksin ise ja surmasin peigmehe ja pruudi. Seda kuuldes ütlesin, et kui sina niisuguse teoga toime said, siis mina sind enne küll ei lase kui sa ära ei seleta, kuidas neid jälle ellu saada. Ta ütles, kui minu puusärgist vasaku külje poolt laastu võetakse, seda laastusuitsu neile ninasse lastakse, siis tulevad nad kohe elusse. Siis võtsin laastu nagu öeldud ja ronisin hauast välja. Nüüd näen, et ei ole enam katelt lihaga ega hobust. Kõik olid ära kadunud! Hakkasin edasi minema ja kuulsin umbes versta kauguselt inimeste häält, läksin sinna poole. Sain teada, et säääl ongi pulmad, kus noorpaar ära on tapetud; nüüd tahtsin neid elusse äratada. Palusin, et mind öömajale võetakse, aga vastati, et meil ise suur pahandus, sest noorpaar on surnud. Mina aga lubasin neid jälle elusse äratada, siis võeti mind kohe vastu ja pakuti kõiksugu toite, mis minu väsinud keha hästi kinnitasid. Läksin rehetarre, kus noorpaar lamas, lasksin nendele laastusuitsu ninasse ja kohe kargasid mõlemad üles, nagu kunagi rõõmsas pulmatujus. Seda teada saades, et noorpaar elus on, tormas noormehe isa ka rehetaresse. Üle läve tulles komistas ta ja kukkus maha nagu surnu. Kohe kargasin ta juurde ja lasksin ka temale suitsu ninasse, aga ta ei tulnud elusse. Siis tuli mul meelde, et ka kusi niisuguseid aitab ja valasin talle suhu, mis pääle ka see üles ärkas. Minult küsiti, kust ma selle tarkuse olla saanud. Seletasin, et seda on teie vend teinud, keda teie pulma ei kutsunud ja kes juba seitse aastat hauas on olnud. Siis palusid nemad mind, et kas ma ei saaks nii teha, et see kuri inimene enam hauast välja ei

tule, sest ta käib igal õhtul kodus. Ma lubasin seda teha. Siis anti mulle veel hulk raha

Läksin minema oma teed. Kolm meest, kes olid näinud, et mina palju raha sain, tahtsid minu raha ära röövida. Üks ütles, et mina lasen ta pussiga maha, aga teine ütles, et ei maksa pauku teha, mina löön ta pussiga läbi, aga kolmas ütles, et ei maksa, võtame talt raha ja lööme sel vaadil, mis seal metsa ääres on, vits maha ja põhi välja, siis pistame ta sinna sisse ja seal võib ta siis elada ehk surra, see on tema asi. Nii ka tehti. Panti ka põhi peale, ainult punni-august sain mina välja vaadata. Istusin hulga aega vaadis kunni magama jäin, kui üles ärkasin, kuulsin, et keegi kõbistab vaati ja nuusutab punni-august. Korraga näen, et üks saba tuleb vaadi sisse. Võtsin mõlema käega sabast kinni, no sõit algas. Kui juba hulga aega olin sõitnud, tundsin ma korraga raksatust, vaat pörkas vastu kivi ja mina lõin oma silma vastu kivi, nii et saba lahti pidin laskma, siis nägin, et minu sõiduloom oli hunt, kes nüüd metsa põgenes. Kui mitte lätivoorid vastu ei oleks tulnud, oleks hunt mind käidud teed ühes vaadiga Valka tagasi toonud, sest olin ju üsna linna ligidal, nii sain mina kerge vaevaga ja raske pörutusega Valka tagasi.

Ühest kaubajuudist, kes kõrtsi öömajale jääb.

J. Kivisäk, Karksist.

Kord oli rändaja kaubajuut ühte surnuaia kabelisse läinud ja näinud säääl ühte surnud nais-

55

terahvast, kellel ilusad siidi kingad jalas. Juudil olnud himu neid omale saada, kiskunud jalast, ei saanud kudagi, need olnud kui tinutud jala külge kinni. Juudil ikka neid kingi himu omale saada. Siis ei aidanud muu nõu kui pidi mõlemad jalad otsast ära lõikama. Nõnda ta ka teinud. Siis võtnud jalad ühes ja reisinud edasi, ilma et keegi oleks teadnud. Läinud õhtul pimedas kaunis tükk maad edasi kunni ühte kõrtsi ja palunud säääl öömaja, mida kõrtsmik talle ka lubanud. Läinud kõrtsiahju pääle magama ja jäänud säääl haigeks. Juut kusenud ühe pudeli sisse ja käskinud kõrtsitüdrukut seda tohtri juurde viia, kes säääl lähedal olnud, et tohter järele uuriks, mis haigus tal olla. Tüdrukul läinud tohtri kätte viies pudel katki, muidugi läinud ka juudi kusi kaduma, mida enam võimalik kätte saada ei olnud. Tüdruk läinud kõrtsi ilma juudi teadmata tagasi, võtnud uue pudeli ja viinud lauta lehma alla, lasknud pudeli lehmale täis kuseda ja viinud tohtrihärra kätte uurida. Tohter ütles: «Sellel juudil saab homme hommiku kirju vasikas olema», ja saatnud tüdrukuga selle pudeli juudi kätte. Juut küsinud tüdruku käest: «Mis tohter sulle ütles?» Tüdruk vastas juudile. «Tohtrihärra ütles, homme hommiku saab sellel haigel juudil kirju vasikas olema.» Hommikul enne koitu olnud lehmale kirju vasikas. Tüdruk viinud vasika salamahti ilma juudi nägemata juudi kõrvale ahju pääle, kus juut maganud. Juut ärgates kohkunud vasikat nähes ja katsunud, kuis aga minema saanud mööda metsateed, jätnud kauba sinna paika ahju pääle ja ka need surnujalad, mis ta surnuaiast kaasa oli võtnud. Pärast tuli ilmsiks, et juut need jalad surnul kabelist ära lõiganud. Tänapäev on teadmata, kuhu see juut on jäänud.

Kuradiga kimbus.

J. Ekemann, Tapalt.

Mees purjutanud õhtu hilja kõrtsis. Teised tahtnud meest hirmutada, ütelnud: «Ega sina enam julge koju minna, metsas on tonte ja kodukäijaid.»

Mees hoobelnud: «Minu pärast tulgu sada kuradit mu vastu, ma teen nad kõik tühaks!»

Varsti hakanud mees kodu poole tuigerdama. Metsasalgast olnud mehel läbi minna. Metsa jõudes tulnud mehele must mees vastu ja ütelnud: «Sina hooplesid, et tahad sada kuradit tühaks teha! Mina olen ainuüksi! Tee, mis lubasid!»

Mees ehmatanud kangesti ära, ega saanud sõnagi suust Võõras võtnud mehe kõrist kinni ja pigistanud, nii et mehel mõistus pääst ära kadunud.

Kui mees üles ärganud, olnud päike juba pääle lõune. Kõik kohad valutanud kangesti, isearanis kael. Kaelast oli võõras teda kinni võtnud. Mees läinud suure vaevaga koju ja olnud seitse nädalat surmaga võitlemas.

Haiguse ajal näinud mees unes: Üks valges riides mees tulnud ta aseme ette, pandnud käe ta pääle ja ütelnud: «Seekord saad sa veel terveks, aga kui sa edaspidi ennast ei paranda, käib su käsi halvasti!»

Mees saanud selle järele varsti terveks. Ei ole aga enam viinatilka oma suhu võtnud.

Mihkel Tihase suust.

Kadunud kõrts

J. Ekemann, Tapalt.

Mees läinud kõrtsi viina tooma. Lasknud kõrtsis pooletoobise pudeli täis panna, võtnud pool hunti reisipassiks ja hakanud koju minema.

Teel tulnud talle mees vastu, kes nagu tuttav näinud olevat. Teinud juttu Jutu vahel rüübanud mõlemad tublisti. Varsti olnud pudel tühi.

Mees sõnama: «Pudel tühi! Mida ma se-daviisi koju viin!»

Võõras vastu: «Tule tagasi! Ega kõrts siit kaugel ole. Võta uus täis!»

Mees valmis minema. Oli ju viina tooma läinud ega siis tühjalt maksa koju minna. Juttu puhudes jõudnud varsti kõrtsi juurde. Sääl ütelnud võõras: «Siit kõrtsist ei maksa viina võtta. Lähme edasi! Natukene maad siit eemal on teine kõrts. Sääl on minu tuttav kõrtsmikuks. Sääl on ka parem viin!»

Mees mõelnud: «Ükskõik! Eks ma siis või natukene edasi minna!»

Läinud siis kahekesi edasi. Varsti jõudnud teisi kõrtsi. See olnud palju ilusam kõrts kui esimene. Tuba seest puhas, seinad valged. Kõik nii, et lust vaadata.

Võõras ütelnud viinatoojale: «Ole siin ees-toas. Ma lähen lasen ise viina. Ma tean, kus kõige parem viin on!»

Läinud siis teise tuppa. Mees istunud ette-tuppa pingi pääle. Silmitsenud teisi inimesi kõrtsis. Mõned rüübanud viina, teised istunud muidu. Aga keegi ei ole sõna lausunud. Kõrt-

mik leti taga valanud tahtjatele viina klaasi, aga kõik ilma sõnalausumata.

Mees kuulnud, kuidas võõras ankrust viina lasknud. Oodanud tüki aega, aga ikka jooksnud viin sorinal. Viimaks tulnud mehele tüdimus oodates. Ütelnud iseeneses: «Kallis Jumal, kui kaua ta ometi seda poolt toopi viina laseb!» Sedamaid kadunud kõrts ära ja mees leidnud enese jõe silla päält istumast. Viinapudel olnud niisama täielt taskus, nagu ta selle kõrtsis tasku pandnud.

Mees läinud koju. Sääl kuulnud ta, et juba kaks päeva oli kodust ära olnud.

J. Böttcheri suust.

Õnnetuse otsija.

T. Viedemann, Tuhalast.

Elanud kord üks rikas peremees, kellel kõiki olnud küll. Ei ole millegist puudu olnud, ega ole mees teadnud, mis tähendab õnnetus. Tahtnud siis õnnetust tundma õppida. Istunud hobuse selga ja läinud mööda ilma õnnetust otsima. Ei olegi tarvis olnud väga kaugele minna. Seitse versta kodust eemal olnud kõrts. Mees läinud kõrtsi, et seal mõni sõna juttu ajada ja jälle edasi minna. Kui ta seal parajasti istunud, läinud salk sõdureid mööda. Üks sõdur tulnud kõrtsi, tellinud pool naela viina ja ütelnud: «Täna oli mul õnnetus, täna ma viina eest raha ei või maksta.»

Kõrtsmikul olnud sõdur tuttav ja ta andnud sõdurile viina võlgu. Peremees kuulnud, et

sõdur õnnetusest rääkis, läinud kohe sõduri käest küsima :

« Ütle, kulla sõber, mis õnnetus sul oli, siis ma maksan su viina raha kõrtsmikule ära »

Sõdur rääkinud, et temal on pussilukk ära kadunud, mida tema on pidanud kinni maksma. Peremees küsinud selle luku hinda, mida sõdur on nimetanud ja peremees maksnud talle selle ära. Siis küsinud, kas sõdur võiks teda ka õpetada, kuidas saaks õnnetust tunda. Sõdur lubas õpetada. Käskis istuda hobuse selga ja enese järele tulla. Läinud siis lähema järve äärde, järvel olnud juba õhukene jääkord peal. Käskinud peremeest riided seljast ära võtta ja järve ujuma minna. Mees öelnud, ega siis see veel kellegi õnnetus ole. Võtnud riided seljast ära ja läinud ujuma. Kui ta järves parajasti on ujunud, võtnud sõdur tema riided ja hobuse ning läinudki nendega minema. Peremees näinud, kui sõdur tema hobuse ja riietega ära läinud. Tulnud järvest välja, jooksnud hulk maad järele, ei ole aga enam sõdurit käte saanud. Mõelnud siis : « Kust ma nüüd omale uued riided saan ? » Viimaks tulnud temale meelde, et seal ligidal mõisas tema sõber elas, kes mõisa puusepp oli. Mõtles selle juurde minna omale teisi riideid paluma, et aga puusepp tööl oli ja noor naine üksi kodus, siis ei julgenud ta ennast sellele Aadama mundris näidata ning jäi nurga taha ootama kunni naine lehma lüpsma läks. Siis pugest ta tasakesi tuppä ahju alla ennast ära peites, kus ta mõtles nii kaua oodata, kui sõber koju tuleb.

Puusepal oli noor ilus naine, kes mõisa opmannile meeldis ja see käis teda tihti vaatamas, mida puusepp ei teadnud. Ka täna tuli opmann puusepa naise juurde, tõi omalt poolt kaks toopi

kibedat ja ankrutäie õlut. Naine tegi kooke ja muud surimuri, sõid ja jõid kõhud täis, mis üle jäi selle pani naine kõrvale, prae ja koogid ahju, viinapudelid sāngi peatsisse ja õlleankru sāngi alla, ise heitnud opmanniga sāngi magama. Kui nad maganud, tulnud naise oma mees koju ja opmann pugenud ahju alla. Mees küsinud naise käest süüa :

Naine öelnud : « Mul ei ole sulle midagi anda, ma ei teadnud, et sa täna koju tuled, sa ei lubanud ju koju tullagi ja oma pärast ma ei hakanud ka ühtegi keetma »

Toonud siis mehele silku, leiba ja kalja lauale, millega mees rahul olnud. Söönud söömakorra ära ja heitnud siis magama. Kui ta juba tublisti norskanud, siis on peremees, tema sõber, ahju all opmanni käest omale riideid küsinud, mida aga opmann ei ole tahtnud anda. Peremees hakanud opmanni ähvardama ja lubanud teda seal ära kägistada, siis on opmann talle oma riided andnud. Riided seljas pugenud peremees ahju alt välja ja läinud tasakeisi uksest õue. Teinud siis ukse prauh lahti ja teretanud valju häälega : « Tere õhtust, » mispääle sõber unest üles ärganud ja küsinud :

« Mis sina siis ka siin pool käid ? »

Peremees öelnud : « Eks ma tulnud ka mõne aja tagant oma vana sõpra vaatama. Olen tükk maad ära käinud, kõht läks tühjaks, otsi mingit kehakinnitust »

Puusepp öelnud : « Meil ei ole midagi, millega võõrast vastu võtta, ainult silku ja leiba on, kui sa sellega rahul oled. »

Peremees öelnud : « Küll sul on, aga sa oled ihnus, ei küüni anda, vaata sul ahjus on

praad ja koogid »

Puusepp läinud ahju vaatama ja leidnudki sealt prae ja koogid.

Kui road laual olnud, öelnud peremees : «Noh otsi natuke viina ka söögi alla, siis maitseb parem.»

Teine öelnud, et tal mitte maikugi majas ei ole.»

Teine öelnud jälle: Sul on küll, aga sa ei taha anda, vaata sāngi peatsis on kaks toobist pudelit täis, ühest on natukene võetud, aga teine on päris täis » Puusepp läinud vaatama ja leidnudki sealt kaks pudelit kibedat täis Puusepp pandnud oma sõbra tarkust väga imeks. Võtnud siis kumbki oma tipsud ära ja hakanud sööma.

Kui kõhud täis, siis öelnud peremees : «Noh too siis õlut ka söögi peale »

Puusepp öelnud : «Noh seda asja mul küll, ei ole piiskagi kodus.»

Peremees öelnud : «Ah sul on küll, aga sa oled ihnus, ei küüni anda. Vaat sāngi all on ankur täis.»

Teine läinud vaatama ja leidnudki sealt õlleankru, siis on sõbrad üheskoos tublid lonksud joonud, mille mõjul keelepaelad on vallale peasnud, jutt on jooksnud üsna sorinal.

Viimaks läinud juttulõng vaimude valda. Peremees öelnud : «Kuule, sul on kurivaim majas.»

Aga puusepp ei ole seda uskunud. Siis käskinud võtta ahjuroobi ja kurjavaimu ahju alt välja ajada. Puusepp võtnud roobi ja hakanud ahju all kobama ja opmanni küljekonte taguma, nii et opmanni elu üsna kibedaks läinud ning ta paremaks arvanud sealt välja pugeda ja putku panna. Mehikene tulnud ahju alt välja, kus ta

ennast oli üleni mustaks määrinud põlenud ahju-roobist, näinud välja kui noor kurivaim ja kadunud kui tuul sealt, ega ole enam sestsaadik puusepa naise juures käinud.

Nüüd läinud peremees koju ja ütelnud naisele: «Õnnetused ikka veel kannatab inimene ära, aga kui viletsused su kaela tulevad, ei siis enam ole eluga tegemist »

Mõisasaksa surmalugu.

A. Kivi, Hõbedalt.

Vanal ajal olnud ühel teomehel ilus naine. Mõisahärri hakanud salaja teomehe naise juures käima, kui teomes kodunt ära olnud.

Kord kui mõisahärri parajasti teomehe naise juures olnud, tulnud teomes ilma teadmata koju. Kui mõisahärrat naise juures näinud, vihastanud ta mis hirmus ja löönud esimese vihatujuga härra surnuks. Aga mis nüüd teha? Kuhu härra keha panna? Mehel hea nõu kallis Rakkendab hobuse vankri ette, härra ree peale riiete alla ja viinud öösel ära kõrtsi juurde, pandnud härra ilusasti kõrtsi seina äärde seisma, nii et aru ei ole saada, kas härra elus või surnud. Teomes läinud ise koju.

Teisel hommikul tuleb rannamees hobusega kõrtsi ette ja näeb härrat. Hüüab: «Hei, hei mõisasaks, hoia eest!»

Ei mõisasaks hoia eest ühtigi Rannamees. hüüab uuesti: «Sa kuuled, mõisasaks, hoia eest! Muidu tuleb hobu otsa!»

Ei sünni paremat. Rannamees ajab hobuse otsekohe härra poole Aisa ots käib härrale vastu rinda ja härra kukub «karkäuh» pikali. Ehmatades jookseb rannamees härra juurde ja näeb, et mõisasaks surnud.

Püüab mõisasaksa üles ajada, aga ei see tõuse sugugi. Viimaks saanud ta otsusele, et mõisasaks surnud. Mees häda täis, mis nüüd teha? Aisa ots lõi härra surnuks. Pandnud teise vankri peale ja viinud mere äärde. Seal pandnud ta härra istukille lootsikusse istuma ja saatnud selle niimoodi mere peale. Rannamees läinud ära.

Saarlane olnud merel kalal. See näinud mõisasaksa, hüüdnud: «Hei mõisasaks, hoia eest!»

Ei mõisasaks tee väljagi. Saarlane mõtleb: pagana pärast, kui uhked need mõisnikud on. Ma hüüan hoia eest! ja tema ei hoia eest ega vaata otsagi. Hüüdnud uuesti: «Kui ei hoia eest, ma löön mõlaga»

Ei mõisasaks tee ikka väljagi. Saarlane virutab mõlaga Mõisasaks langeb lootsikupõhja. Saarlane vaatab — mõisasaks surnud! Arvab, et tema mõisasaksa tapja pidi olema, võtab teise sülle, paneb pea ettepidi ja laseb «sulpsi» merre. Merepõhjas on ka vist mõisasaks praegu, ega teadnud keegi mõisarahvas, kuhu mõisahärra nii äkki ära oli kadunud.

Rehest kõrtsi.

J. Ekemann, Tapalt.

Rehepapp maganud üksi mõisa rehes. Öösel kuuleb ta, et keegi teda läbi ukse hüüab: «Jaan ae!»

Tema vastab: «Mis sa tahad?»

Ukse tagant hüütakse jälle: «Hakkan.e minema»

Rehepapp küsib: «Kuhu me siis lähme?»

«Sinna-tänna!» vastatakse õuest.

Rehepapp teeb ukse lahti ja vaatab, kes seal peaks hüüdma, pole näha midagi. Paneb jälle ukse kinni, seesama hüüdmine. Rehepapp hüüab südame täiega: «Kes kurat seal karjub.»

Kohe sellepeale tulnud hulk mehi uksest sisse; võtnud rehepapi õlale ja uhtinud ligemasse kõrtsi. Seal olnud teisi seesuguseid ju enne hea hulk koos. Rehepappi peetud hästi üleval; viina ja õlut olnud nii et küll sai. Peale poole ööd viinud mehikesed jälle rehepapi ilusti sinna tagasi, kust tõid ja kadund ise üksteise järele ära.

Sedaviisi teinud nad igal õhtul. Rehepapp rääkinud seda lugu ka teistele. Teised ei usu, lähevad rehepapi juurde öösel, et vaadata, kas tõsi on, mis ta räägib. Aga ei siis ole kibku kahku kuulda, kui rehepappil seltsimehi on. Teised pidasid rehepappi suureks valelikuks. Niipea aga kui rehepapp üksipäini rehes oli, viidi ta jälle kõrtsi.

Ühel hommikul leiti rehepapi müts rehe põrandalt, aga teda ennast polnud kusagil näha. Vist viisid kuradid ta enese juurde päriselt elama, et siis neil enam pole tarvis rehes käia.

Imelik kõrts.

O. Hintzenberg, Amblast.

Mees läinud kõrtsi vastlaõhtut pidama. Teinud enesele kaunis sooja pää, võtnud siis hobuseohjad pihku ja hakanud koju sõitma. Sõites jäänud tukkuma. Korraga jäänud hobune seisma. Mees tõstnud kirudes pead, et hobuse seismajäämise põhjust vaadata. Näinud: hobune seisnud tuledega valgustatud maja ees. Majast kostnud pillimäng, tantsutrampimine ja müra välja.

«Näe imet!» mõtelnud mees. Hobune keeranud kõrtsi juurde tagasi. Kõrtsi tunnistades saanud aga aru, et see mitte see ei olnud, mille juurest ta vähe aja eest ära sõitis. Kõrtsitoast tulnud inimesi välja, need tulnud temale lahkesti vastu, aidanud hobuse kinni siduda. Andnud ka heinu ette, et loomal igav ei oleks ning kutsunud mehe siis kõrtsi.

Kõrtsi astudes näinud mees seal palju tantsijaid. Pillimängija tõmbanud kõrtsi laua peal pilli. Mehele antud viina ja õlut, pistetud ka sigar suhu ja kutsutud siis tantsima. Mees olnud sellega nõus: kõrts olnud üsna külmavõitu ja mehel olnud juba ennegi külm.

Küll mees siis tantsinud. Olnud täis tubli tantsumees, varsti hakanud juba soegi. Mees visanud esiteks kasuka maha, siis kuue ja vesti ning tantsinud edasi. Hakanud kesköö jõudma.

Umbes kukelaulu ajal käinud otsekui plahvatus. Mees leidnud enda lausa pimedast. Enese ümber katsudes leidnud, et metsas kännu otsas istub. Seljast võetud riided olnud istumise all. Hobune olnud puu külge kinni seotud, sipelga-

hunnik ees. Käbi olnud mehel sigari asemel suus. Mehe nahk auranud aga külmast ilmast ja särgiväel olemisest hoolimata. Katsunud, et riided selga saanud ja hakanud nüüd kodu poole minema, kuhu ta varsti õnnelikult jõudnud.

Vanapagana pill.

J. Kukrus, Pärnust.

Vanast oli üks poiss kõrtsist tulnud lõõtsapilli mängides. Korraga tulnud üks saksa tõldemale vastu ja härra ütelnud: «Meil on täna suur pidu, tule meile mängima»

Poiss vastanud, et temal mitte aega ei ole, homme olla tööpäev, siis ei jõuda ta tööd teha

Härra aga vastanud: «Küll mina kõik seda maksan»

Poiss istunud tõlda ja sõitnud ühe suure tuledega valgustatud lossi ette ja astunud härraga lossi. Poisile antud pehme leentool ja kästud mängida. Küll ta säääl mänginud ja saksad, keda väga palju olnud, küll meeste- küll naisterahvaid, tantsinud väga imelikke tantse.

Kui küllalt tantsitud, maksetud pillimehele rohket palka ja saksad kadunud ära, loss aga jäänud kottpimedaks. Kui hommik jõudnud, tulnud rehepeksjad lossi ja poiss näinud, et ta kaksiti reheparre peal istunud, ehk ta küll õhtul pehmes leentoolis oli aset võtnud.

Kolme koeraga mees.

A. Kivi, Hõbedalt.

Ühte kõrtsi tulnud kord mees, kellel kass olnud. Seal kõrtsis olnud väga palju hiiri ja rotte.

Mees palunud kõrtsist öömaja. Lubatud.

Mees heitnud magama; pandnud kassi oma peaotsa.

Kogu öö jooksul püüdnud kass hulk hiiri ja rotte kinni ning söönud ära.

Teisel päeval märganud kõrtsmik imestusega, mis kass teinud. Ta polnud enne veel kassi näinud. Tahtnud kassi ära osta ja pakkunud kallist hinda. Mees pole müünud.

Viimaks ütelnud kõrtsmik:

«Mul on kolm vägevat koera; anna siis nende eest see kass minule.»

Sellega olnud mees nõus. Andnud kassi ja võtnud koerad. Kõrtsmik ütelnud:

«Nende koerte nimed on: kuule, näe, murramaha. Kui tahad teada, kas midagi iseäralikku kuulda on, ütleb koer «kuule» kohe sulle seda. Kui tahad teada, kas midagi iseäralikku näha on, ütleb koer «näe» seda sulle kohe. Tahad midagi maha murda lasta, siis teeb seda koer «murramaha» Sul on vaja neid ainult käskida, näha ehk maha murda.»

Mees võtnud koerad ja hakanud ära minema.

Varsti tulnud talle nõialoss vastu. Sinna mõtelnud koertega mees minna. Ta lasknud koera «murramaha» abil kõik väravad ja ukсед murda ja läinud lossi vangikeldrisse.

Vangikeldris olnud kolm kuningatütart vangis. Need hakanud rõõmu pärast käsi kokku lööma ja hõiskama:

«Vaeh! ristiinimene! kuidas sina siia oled saanud? Eks sa tea, et kes siia kord satub, siit enam see ei pääse.»

Mees vastu:

«Seda tean ma küll, aga pole kartust, need koerad aitavad mind. Ma tulin teid päästma.

Ta viinud kuningatütred välja. Käskinud koera «kuule» kuulata, kas midagi kuulda on.

See vastanud, et väga kaugel sõidumürinat kuulda on. Kuningatütred ütelnud, et see kõige noorem nõi on, kes koju tuleb

Mees käskinud koera «näe» vaadata, kas kedagi näha on.

See vastanud, et umbes 300 versta peal noorem nõi kodu poole sõidab.

Varsti olnud ka noorem nõi kodus. Teinud kuningatütred nähes väga kurja näo, püüdnud siiski koertega mehe vastu lahke olla ning tulnud üsna mehe ligidale.

Korraga karanud ta mehe kallale, et seda ära kägistada ja nahka panna. Mees aga ütelnud:

«Murramaha!»

Ah sa ime, kui «murramaha» nõi kallale karanud ja selle kohe maha murdnud.

Üks kuningatütar oli vaba.

Mees käskis koera «kuule» kuulata, kas veel midagi on kuulda. See vastanud, et sõidumürin on kuulda. Koerte mees käskinud koera «näe» vaadata, mis näha on. See ütelnud, et keskmine nõi koju sõidab.

Varsti olnud ka keskmine nõi kodus. Kurja näoga vaadanud ta kuningatütarde peale.

Püüdnud siis koertega mehe vastu lahke olla ning tulnud üsna mehe ligidale.

Korraga karanud ta mehe kallale, et seda ära kägistada ja nahka panna. Mees ütelnud: «Murramaha»

Silmapilk murdnud «murramaha» nõia ära. Teine kuningatütar vaba.

Mees käskis koera «kuule» kuulata, kas veel midagi kuulda on. See vastanud, et sõidumürin kaugelt kuuldu. Koerte mees käskinud koera «näe» vaadata, mis näha on. See vastanud, et kõige vanem nõiad kaugel kodu poole sõidab.

Varsti olnudki vanem nõiad kodus. Hirmsa näoga vaadanud ta kuningatütarde peale. Püüdnud siiski koertega mehe vastu lahke olla ning tikkunud mehe ligidale.

Korraga karanud ta mehe kallale, et teda ära kägistada ja nahka panna. Mees ütelnud: «Murramaha.»

Ah kui see koer karanud nõia kallale, siis pole olnud muud kui ragin taga, kuid see nõiad oli liig tugev ja koer ei ole üksi temast jagu saanud.

Mees ütlema: «Kuule ja näe!»

Koerad «kuule» ja «näe» karanud «murramahale» appi ja nüüd polnud nõiast muud kui tükid taga.

Kuninga kolm tütart olid nüüd päästetud.

Koerte mees viinud nad kõik oma isade juurde tagasi. Kõige ilusama kuningatütred saanud koerte mees omale naiseks ja selle isalt poole kuningriiki päranduseks. Koerad kadunud isenesest tema juurest ära.

Hobuse noorskamine.

M. Aija, Veelt.

Ühes kõrtsis olnud hulka mehi koos, kus kõiksugu asjade üle juttu aetud. Üks mees kaebanud teistele, et tema hobune ei söö kuidagi moodi heinu; kui neid tema ette paned, igakord peab noorskama ja eemale kippuma.

Meeste seas olnud ka üks Saaremaa mees, see ütelnud: «Kas sinu hobune siin on, eks vaatame, mis tal siis viga on.» Mehed läinud hobust vaatama. Peremees pakkunud hobusele heinu. Niipea kui ta heinad maha pannud, hakanud hobune noorskama ja tagasi ajama. Saaremaa mees ütelnud: «Kuidas siis hobune heinu peab sööma kui külamees hundipoja heinte sisse on pannud» Ta läinud, tallanud jalgega heinte peal ja ütelnud: «Noh nüüd pole enam karta, et ta hobust hirmutab» Sestsaadik hakanud hobune sööma ja ei ole enam ilmaski kartnud.

Sisalik viinaklaasis.

P. Scheller, Orgitalt.

Kaks meest istunud ühes kõrtsis leti ääres ja puhunud juttu. Üks neist olnud postipoiss ja teine talumees. Talumees ostnud pool kortlit viina, rüübanud ise enne ja pärast pakkunud postipoisile. Postipoiss, kellel aga sarnased vigurid tuttavad olid, ei rüübanud mitte kohe, vaid pani peo klaasipõhja alla ja vaatas sinna sisse. Kohe näinud ta, et viina sees väike sisalik ümber ujunud. Silma nähtavalt paisunud see ikka

suuremaks. Äkilises vihas andnud ta mitu tulist kõrvalopsu talumehele õpetuseks, et teinekord viienda käsu vastu ei peaks eksima ja läinud kõrtsiuksest välja.

Kerjaja öömajal.

A. Reimann, Hanilast.

Kerjaja palunud kõrtsimehelt öömaja. Kõrtsimees ütelnud: «Kui sa kõrtsi eestõas tahad magada, mis väga külm on; paremat mul sulle anda ei ole.» Kerjaja: «Ei sellest pole viga midagi, kui aga varju alla saan» Jäänud öömajale. Öösel haukunud koer õues õige karedasti. Kerjaja ütelnud kõrtsimehele: «Mine õue, vaata, mis see koer säääl hangub» Kõrtsimees: «Mis säääl vaadata on, et teekäijad lähevad mööda, eks ta hauagu nende peale» Läinud siiski vaatama. Tulnud tagasi. Kerjaja küsinud: «Kas oli õues midagi näha?» Kõrtsimees pole kerjaja küsimuse peale midagi vastanud. Jälle haukunud koer. Kerjaja käskinud jälle kõrtsimeest vaatama minna. Kõrtsimees läinud. Tulnud tagasi, pole sõnagi lausunud. Kolmandat korda haukunud koer ja kerjaja ütelnud: «Kõrtsipapa, mine vaata veel, mis ta säääl haugub?» Kõrtsimees läinud. Vaadanud ja tulnud tagasi, ilma et kellelegi oleks rääkinud, mida ta õues näinud. Hommikul küsinud kerjaja kõrtsimehelt: «Mis sa õues nägid, sest sa käisid kolm korda, ometi pidi igakord midagi näha olema.» Kõrtsimees vastanud: «Esimesel korral oli kõik kõrtsiesine surnud hobuseid, veiseid ja muid loomi täis; teisel korral nägin

surnuid inimesi maas olevat ja kolmandal korral oli kõik kõrtsiesine ja kaugemad kohad viljakotte täis » Kerjaja ütelnud selle peale : « See tähendab, et pea tuleb suur surm, esiti surevad loomad, selle järele inimesed ja siis on vilja küll järel, aga pole neid, kes vilja ära söövad. »

Vaesuse kaotaja.

J. Prooses, Tornimäelt.

Kord ühe kõrtsi juures jutustanud külamees teisele oma puudust, et tee, mis sa teed, muretse mis sa muretsed, aga vaesus kipub ikkagi vägisi kallale. Mõni mees näikse üsna vähe muretsevat, aga jõudu küll, räägitakse, et vedajad on, peaks mulle ka vedajad tooma ! Mees kellele niisugust juttu räägitud, olnud ise vedajate tegija. Mees ütelnud : « Hea küll, ma tahan sulle anda, tule natukese aja pärast hoovi » Natukese aja pärast kutsunud siis külamees vaesemehe kõrtsi hoovi ja ütelnud kahele hilpharakale : « Vaata, teie peate nüüd selle peremehe sulaseks saama, olge hoolsad ! » Nüüd hakatud vaesele mehele vara küllaldaselt kätte vedama, aga viimaks tüütanud mehikesed peremehe siiski ära, ikka ühtepuhku kisenanud : « Anna tööd, anna tööd ! » Kui peremehe kannatus üsna otsas olnud ja mehikesed jälle tööd peale ajanud, peeretanud mees ja ütelnud : « Püüdke nüüd hais kinni ja tooge mu kätte ! » Mehikesed pandnud küll tuhat nelja haisu järele, aga ei saanud kätte. Sestsaadik saanud mees jälle oma sulastest lahti.

Kõrtsmiku tulihänd.

A. Kivi, Rakverest.

Ühel kõrtsmikul olnud tulihänd. See oli talle juba küllalt vara sisse kandnud. Kõrtsmikul tõusnud oma hinge pärast juba hirm. Tahtnud sellepärast tulihännast lahti saada.

Ükskord olnud kahe mõisa teomehed seal kõrtsis peatamas. Ühe mõisa mehed ikka torkinud seda tulihända, teise mõisa mehed jälle paitanud ja silitanud teda.

Tulihänd kandnud aga torkijate reed kõik puude latva: hobused viinud sügavasse kuristikku. Paitajate regedele kandnud aga palju viljakottisid.

Teomehed läinud välja. Torkijad pole oma hobuseid kusagil näinud; paitajatel olnud aga viljakotid rees.

Viimaks leidnud torkijad omad reed puude otsast; hobused leidnud nad sügavast kuristikust ülesse.

See oli nüüd nende palk.

Kord tulnud sant sinna kõrtsi. Sellele pakunud kõrtsmik oma tulihända. Sant kohe ka nõus. Tehtud tulihännaga 10 aasta peale kaup. Siis pidi tulihänd sandi hinge pärima.

Kõrtsmikul hea meel, et hingepärijast lahti sai; andnud veel kaks rubla sandile tulihännaga kaasa —

Tulihänd kandnud sandile 10 aastat vara, siis oli sant ka jõukas mees.

Nüüd ka sandil mure — küll kurinahk pea hinge pärib. Mõtelnud ja mõtelnud, kuidas nüüd ise tulihännast lahti saaks.

Sant käskinud tulihännal kirikutorni otsa linaseemnetest kuhja teha.

Tulihänd vabandama et, «Ei ma seda küll saa, ma kardan kirikut. Saada mujale.»

Sant pandnud mehikese püsti ridva otsa linaseemnetest kuhja tegema.

Tulihänd kandnud hulga seemneid kokku ja hakanud ridva otsa kuhja tegema. Aga ridva otsas ei ole enam seisnud kui paar seemet. Kuhjast ei juttugi.

Läinud siis kus see ja teine ja jätnud ka sandi hinge pärimata

Kõrtsimehe naisevõtmine.

J. Hünerson, Karksist.

Ühekorra elanud üks poissmees kõrtsimees ühes oma seitsme siidipoega. Mõelnud ka naist võtta, aga omast linnast pole kuidagi saanud. Läinud siis nõia juurde nõu küsima. Nõid õpetanud: «Käi sakste treppide peal ja kuhu jalapühkimise raua külge jalg kinni jääb, säält saad naise. Jalg pole aga kuhugi kinni jäänud. Läinud siis viimaks veel ühe pütisepa trepile, kuhu aga jalg kinni jäänud. Pütisepal olnud kaks tütar. Vanem tütar pole tulla tahtnud, noorem aga küll. Mehel olnud hea meel, läinud siis kõrtsi purjutama. Teistel olnud paha meel, et mees nii halvast soost naise võtnud.

Üks kelm läinud selsamal õhtul kõrtsimehe noore naise magamiskambrisse, varastanud laua pealt laulatussõrmuse ära ja viinud kõrtsi, näidanud mehele ja ütelnud, et vaata, mis ma su naise käest sain. Kõrtsimees ja seitsme siidipoe omanik vihastanud selle üle kangesti. Lasknud

pütisepal suure klaasist akendega vaadi teha ja ajanud naise ühes kõige sõrmusega vaati ning lasknud vaadi merre. Nii jäänud jälle naisest ilma

Ratt läheb odraseemet tooma.

P. Scheller, Orgitalt.

Ükskord seisnud teekäijad Pärnu maantee ääres ühe kõrtsi ees. Olnud õhtune aeg. Korraga näinud nad ratti metsast välja tulevat ja kõrtsi eest üle tee venivat. Üks kõrtsi ees seisjaist meestest hüüdnud järele: «Leenu, kuhu sa lähed?» «Lähen N. mõisast odraseemet tooma!» vastanud ratt ja veninud peatamata edasi. Kõik kõrtsi ees seisjad kuulnud mehe kui ka rati häält. Imelik olnud see, et keegi pole ratis inimest ära tundnud peale selle mehe, kes ratiga kõnelnud.

Joodik varrusid (ristseid) pidamas.

O. Hintzenberg, Koerust.

Elanud kord õige joodik mees. Ta käinud väga tihti kõrtsis seda va' elutilka võtmas. Naine pole sellega aga sugugi rahul olnud; tolmutanud mõnel niisugusel korral mehe naha tublisti läbi. Joodik pole siis tihti joobnult koju läinudki vaid maganud enne kusagil peataie välja, sest targa peaga jaksab ometi naisele vastu hakata — Kord tuigerdanud mees jälle kõrtsist kodu poole. Olnud juba sügisene vilu aeg. Mees kujutanud

oma endised tülid oma vaimusilma ette ja võtnud nõuks mitte enne hommikut koju minna. Vaadanud ringi, kus puhata saaks. Teest natuke eemal välja pääl, olnud mõisa rehi. «Nüüd on rehepeksu aeg see on soe, seal on hea puhata.» Läänudki reheparsile, vili olnud parsil, mees viskanud sinna sirgu. — Mees pole veel õieti magama saanud jäädagi, kui juba jälle reheuks lahti tehtud ja keegi tuppastunud. Sissetulija võtnud tule ülesse, nii et ragisenud; mees parsil saanud aru, et ta hammastest tule ülesse võtnud. Kuid mees pole kartnud; joobnud mees on väga julge. Vaadanud, tulijal olnud suur kõrge torukübar peas; aina isanda sorti mees. — See hakanud nüüd rehetuba korda seadma: toonud nurgast pikad lauad, toolid, taldrikud, noa, viinapudelid ja kõik mis tarvis ning seadnud laua peale. Siis, kui juba kõik korras, läinud ta õue ja vilistanud kolm korda läbi hammaste. Nüüd tulnud tuppast suur hulk rahvast; küll mehi, küll naisi, kõik toredates riides. Mitmel naisel olnud väikesed lapsed süles — ka paar õpetajat tulnud. Nüüd hakanud söömine ja joomine. Ka meeski parsilt kutsutud sööma, otsekui oleks teatud, et ta parsil on. Kui nad söönud ja joonud olid läinud mees jälle suurte sakste jalust parsile tagasi. Üks mees tulnud temale järele, suur saiakannikas käes, ütelnud: «Vii see koju naisele ega ta siis enam ei riidle.» Toppinud saiakannika hoolsasti mehele põuetasku. Nad korjanud nüüd lauast toidud ära ja hakanud ristimise vastu seadma. Juba olnud vaderitel lapsed kätte peal valmis ja õpetajad ametitoimetust algamas seal — «kukeleegul» kostnud kuke laul, kõik olnud kadunud ja tuba pime. Mees keeranud teise külje ja uinunud magusasti. Köht varruroogasid

täis, mis nüüd viga magada. Nagu ikka nii ka nüüd võttis naine meest tõrelemisega vastu, millest aegamööda riid oleks tekkinud. «Kus sa laisklesid nõnda kaua, päev juba lõunas.» — «Varrusid pidasin, mis sa kohe nii väga kaagutad.» — «Soo-oh või varrusid. Kus need olid?» pärinud naine uudishimulikult. — «Eks rehes.» — «Rehes, kes seal varrusid peab.» Nüüd seletanud mees naisele kõik varruloo ära, kuid naine pole uskunud. Viimaks tulnud mehele meelde, et talle ju tükk saia kaasa antud. Võtnud ande taskust välja, see pole muud olnud kui — pool hobusekapja. Sestsaadik jätnud mees joomise ja naine riidlemise sootuks maha, sest nad saanud aru, et need põrgulised ise olid, kes seal rehes varrusid pidasid.

Kaval varas.

O. Hintzenberg, Tapalt.

Taluperemees läinud kõrtsis ühe mehega vaidlema. Peremees ütelnud: Seda pole veel juhtunud, et minu majast midagi ära on varastatud. Mul kaks tigatedat koera, need teevad vargate püksid kohe sõredaks. Võõras mees ütelnud: «Tabad, ma varastan su koerad ja teen ka sulle omale tubli tüki, nii et kaua saad mälestada.» — «Ei usu!» vaielnud peremees. «Veame kihla saja rubla peale» «Veame minugi pärast, ütelnud varas «saja rubla peale» Vedanudki. Varas ostnud head liigud, andnud peremehale veel koju minemisekski kaasa. Käskinud seda lugu ka kodus omale rahvale rääkida. Peremees läinud

koju, rääkinud seal sulastele, tüdrukutele ja perenaisele seda lugu. Nad joonud siis üheskoos viina kunni kõik joobnuks jäänud. Varas tulnud öösel pimedas, kui paraja aja arvanud olevat; võtnud laia koti kaasa. Luuranud siis tasakesti koorteputka juurde. Koerad pole sugugi kuulnud, et mees tuleb. Varas seadnud koti putkasuu ette ja koputanud siis vastu putkat. Haukudes jooksnud koerad välja, õnnetuseks kohe koti sisse. Nad hakanud seal tublisti rabelema, vargal pole paremat nõu olnud kui tapnud koerad ära. Riputanud siis ühe koera kotta varna otsa ja teisel lõiganud kõhu lõhki. Ta pandnud koerte soolika kimbu viinauimastuses magavate tüdrukute vahele. Puistanud koeramao sees oleva kraami peremehe ja perenaise asemele. Sulased, kelledel mõlematel pikad juuksed olnud, sidunud ta juukseidpidi ühte. Läinud siis hirvitades minema — Perenaine ärganud kõige enne viinauimastusest. Tundnud paha haisu, ase olnud ka rabane. Arvanud, et peremees alla teinud. Hakanud teda ülesse äratama, üteldes: «Sedap sa alati kõrtsis käid ja viina jood, nüüd ei jäksa sina ennast enam pidada ja teed juba asemele.» Peremees pole arvanud oma jao olema ja ütelnud: «See sinu oma tegu!» Nad vaielnud ja riieldud kaua. Viimaks ärganud noorem tüdruk ülesse. Leidnud asemelt ühe sooja ja libeda kimbu. Ajanud ka vanema tüdruku ülesse ja ütelnud sellele: «Sedap sina möllad ikka mõisapoistega, näed nüüd, mis sul siin on.» — Vanem tüdruk pole ka mitte seda omaks võtnud, vaid ütelnud: «Ise möllad üleaia Jaaniga, sinu oma jagu.» Sulased ärganud ülesse. Üks tahtnud ülesse tõusta, kuid juuksed olid neil ühte seotud, mõlemil olnud väga valus. «Miks sa karvust kisud?» karjunud esi-

mene. «Ise kisud mind,» karjus teine. Viimaks saanud kõik eksitusest aru. Varas saanud oma kihlveo järele sada rubla. Peremees pole enam kunagi kiidelnud.

Viiulimängija.

A. Kivi, Hõbedalt.

Korra olnud viiulimängija. Pole ta midagi mänginudki, aga uhkustanud mehike alati, et tema viiulimängija. Käinud alalõpmata kõrtsides mängimas. Mänginud ja teised tantsinud. Kõik pidanud mehest palju lugu.

Ükskord kui viiulimängija parajasti kodus olnud, tulnud keegi mees tema juurde ja ütelnud:

«Tule meile viiulit mängima.»

Ta pole tahtnud minna, et mees on tundmata, kuid läinud siiski.

Võõras mees viinud ta suurde metsa. Metsa sees olnud tore kõrts. Sinna sisse viidud viiulimängija.

Palju saksarahvast oodanud teda sääl ja olnud valmis tantsima. Niipea kui ta sinna jõudnud, pandud ta kohe mängima ja saksad hakanud tantsima.

Viiulimees mängib vähe aega ja ootab, et saksad ehk lähevad puhkama ja et tema ka saaks puhata. Ei! muudku kolberdavad aga pealegi. Vahest käib mõni akna juures, pistab sõrme pu-delisse, mis aknal oli ja kastab silmi.

Ena ometegi jäävad kord seisma. Lähevad kogu kupa-tusega teisi tuppa.

Viiulimees astub akna juurde ja pistab ka sõrme pudelisse ning kastab silmi. Imet! ta ei ole kellegi lossis, vaid kesk suurt metsa, väikese lagendiku peal. Istepaigaks olnud tal känd.

Saksad pole kellegi saksad olnud, vaid täied kurjadvaimud, sabad taga, sarved peas ja kabjad jalgade otsas. Nad ütelnud viiulimehele: «Anna nüüd viiulile jemu»

Andnudki jemu. Saksad tantsinud, nii et kabjad välkunud.

Viimaks tüdinenud viiulimees koguni ära. Ta ütelnud: «Jumal hoidku, kui kaua teie tantsite?»

Vaevalt saanud mees selle sõna ütelda, kui kurjadvaimud kõik nagu kuusekäbid viu ja viu ära lendanud.

Viiulimängija jäänud üksinda ja läinud koju.

Sest ajast saadik tundnud mees kõik kurjadvaimud ära.

Kord olnud ühes peres pulmad. Viiulimängija olnud pulma «pillipuhujaks» tellitud.

Keegi võõras mees tulnud ka pulma lapuliseks. Kõik arvanud ta mõne härra olevat.

Viiulimängija näinud aga, et võõral sarved peas, saba taga ja kabjad jalgade all olnud.

Võõras tantsinud alguses, pärastpoole hakanud vaidlema. Vaielnud mis kole. Viimaks vaidlusest riid. Võõras lõonud isegi pulmalisi maha.

«Mis sa kurivaim koperdad ja riidled siin, mes? Katsu, et sa minema saad!» öelnud viiulimängija temale.

Võõras küsinud: «Aga kust sa mind tundened?»

Viiulimängija vastanud: «Miks ma siis ei pea tundma? Ise kutsusite mind ükskord endi

lossi viiulit mängima. — Ma nägin, et teie tihti sõrme akna peal pudelisse panite ja siis silmi kastsite. Ma kastsin ka ja nägin, et teie kurjavaimud olite ja ma mitte lossis ei olnud, vaid metsas kännu otsas. Näen nüüdki, et kurivaim oled.»

Võõras küsinud : «Kumba silma sa kastsid ?»

Viiulimängija vastanud : «Pahemat.»

«Vups !» löönud kurivaim käe ja tõmmanud mängijal pahema silma välja. Ise läinud oma teed.

Viiulimängija pole enam kedagi ära tundnud, ta pole ka enam kuhugi kõrtsi ega joodule mängima läinud.

Kodukäijast.

O. Hintzenberg, Tapalt.

Laada ajal tulnud kõrtsi palju inimesi. Kõrtsiruumid saanud öömajalisi nii täis, et pole enam jalatäit ruumi olnud. Viimaks tulnud veel kõrtsimehe juurde üks reisisell ja palunud öömaja. Kõrtsimees ütelnud, et ruum napp.

«Aga mis maja see sul sääl põllu ääres on ?» küsinud reisisell.

«See oli enne kõrts, nüüd on mulle reheks.»

«Kas sinna ei võiks öömajale minna. Näib ju aina uus maja olevat.»

«Uus maja on ta küll. Ei tea kuidas jutud on tekkinud, et sääl majas käivad kodukäijad. Mina ostsin need majad endise kõrtsmiku käest. Päeval käivad ikka teenijad sääl, aga öösel ei

julge sinna keegi minna. Öömajale ei lähe keegi sinna ammugi mitte, tondijutud on kõigile liiga tuttavad. Ega teiegi sinna öömajale lähe. Magage parem tuule ja taeva all.»

«Mina lähen sinna öömajale!» ütelnud sell. Võtnud kõrtsimehe käest küünla ja läinud. Tassinud kubu õlgi endisse kõrtsikambrisse ja jäänud nende pääl magama.

Maganud juba esimese uinaku ära, siis oli keegi teda unes seganud. Segaja patsutanud talle otsekuu äratamiseks külje pääle.

Reisisell hõõrunud silmi. Ta näinud kuuvalgel, et tema ees keegi inimene särgi ja aluspükste väel seisnud: «Mis sa tahad!» küsinud sell ja ulatanud käe tikutoosi järele välja, et tuld ülesse tõmmata. «Ära tõmba tuld!» keelanud kodukäija. «Sa ehk hakkaksid mind tulevalgel kartma. Parema kuula, mis ma sulle räägin: Sellesama kambri all, kus sa praegu magad, on kelder. Kanguta hommikul paar lauda ülesse, siis näed kohe. Mind tapeti mõne aasta eest ära ja visati sinna keldrisse. Tapja ei saanud aga minul kaasasolevast varandusest kasu, ta ei julgenud seda tarvitada, mattis selle keldrisse minu külje alla. Võta minu pahema käe nimetissõrme luu, mata see õnnistatud maa sisse. Varandus kaeva välja ja võta omale. Oleksin ehk ammugi arapääsenud kui mitte inimesed nii arad poleks olnud ja minu eest arapõgenenud»

Valge inimene kadunud äkitselt ära. Reisisell mõtelnud kuulnud loo üle järele. Viimaks uinunud magama.

Hommikul kangutanud põrandalauad ülesse. Leidnudki nende alt keldri. Keldris olnud inimese luukere. Mees võtnud pahema käe nime-

tissõrme luu mahamatmiseks. Leidnud ka luukere alt hulga kuld- ja hõberaha.

Sestsaadik hakanud kõik julgesti seal öömajal käima, kuuldes, et üks reisisell seal öömaja pidanud. Seda pole aga keegi teadnud, et reisisell kodukäija ära kaotaski.

Tähelepanemise väärt on ka see, et kõrtsi endine kõrtsimees selsamal päeval hirmsa valuga hinge heitnud, mil sell sõrmeluu maha matnud.

Kodukäija.

V. Veelmann, Rakverest.

Üks mees läinud ühest kõrtsist jala pimedas mööda. Teinepool kõrtsi olnud lepavõsastik. Äkitselt tulnud võsastikust üks hall kogu välja ja lõisanud: «Kuhu sa lähed?»

Mees hakanud kartma ja kükitanud põõsa taha maha, ta tahtnud näha saada, kes see õige on. Vaadanud: üks hall kogu ja peenikesed jalad all kui kepid. Need hakanud tema ees minema. Mees kartnud ja läinud taga. Korraga kadunud see tema silmade eest ära. Suur plagin nagu saelaudade kokkutagumine olnud veel pärast seda lepikus kuulda. Peale selle olnud teine kord veel seda lepikus kuulda. Mis see muud võis olla kui kodukäija

Julge mees.

T. Lepp-Viikmann, Haljalast.

Kord purjutanud õhtu hilja ühes kõrtsis üks mees. Teised nõnda ütelda vedelikuvõõrad olnud juba läinud.

Kõrtsmik mehele ka nõu andma, et aeg on ju ära minna. Ei mees pole sellest väljagi teinud, öelnud omal aega küll olema: «Kus mul kiire, kodukäijaid ma ei karda ja raha on mul veel, et võin pummeldada, ega ma homme enam teile tule, täna võtan mis võtan ja siis olete minust vähe aega üsna vait» Noh hea küll, võtnud siis veel ühe napsu ja kaks, kolm tagant järele oma nahkpauna hoida. Viimaks saanud ometi nii pikale, et sealt kodu poole hakanud tulema. Taevas olnud selge, kuu paistnud heledasti, vähe värsket lund olnud maas. Noh mehel siis ka hästi valge, nii et oma suure kõhu ja raske peaga läbi pääsis, sest tee pole mitte kitsas olnud.

Teerajad aga läinud laiemal jao küngastikust läbi, nii et ta mitu korda pidanud mõõtma kui kaugel õige tee on. Viimaks üsna õige tee ligi dal silmanud mees maast ülestõustes, et üks teine mees ka maast üles tõuseb, tema kõrval kõnnib ja ikka tema poole tuleb.

Mis nüüd teha, mis see muud on kui kodukäija kaapjalg, ei mehel aita muud kui võtab-pussnoa puusast (tupest) välja ja kodukäija kallale

Küll ta pistnud siia ja sinna ei jää maha tee mis tahad, ikka kipub mehe kallale, muud kui torgi aga peale ühtelugu.

Viimaks väsimus mehel peale tulemas, aga teine ei anna alla. Õnneks läinud taevas pilve,

kuu kadunud pilve taha ja kuuga ühes ka must mees.

Mees vaadanud veel kord oma ümber, kas on veel näha, et aga kedagi enam näha ei olnud, pannud sealt jooksu, ikka otse kodu poole läbi muda ja vee, mis ees oli, ikka läbi. Viimaks saanud väsinult koju, saanud veel ukse käepidemest kinni võtta ja hüüda. «Naine, tule tondid söövad mind ära.» Siis kukkunud mees maha. Naine hüüdmist ja kukkumist kuuldes kohe vaatama, kes ukse taga on. Mees olnud ukse all maas üleni mudaga määritud. Naine küsima: «Kust sa mudaseks said, tõuse ometi ülesse.» Mees vastu: «Ei, ma ei ole mitte mudane, vaid ma olen üleni tondi verega.» Tõusnud siis maast ülesse ja kobinud tuppa, säääl seletanud, kuidas tal tee peal kodukäija tüliks olnud.

Härra hobused.

P. Ariste, Noarootsi Osterbüst.

Türgi sõja ajal, kehval ajal, oli Ridala rahvast Lätimaal tööl. Teel juhtunud ühel mehel niisugune tükk. Olnud liig pikk kõrtsi vahe. Mees mõtelnud: «Peaks hobune tulema, võtaks peale!» Korraga sõidab härra tõllaga järele:

«Mis sa rääkisid?» — «Ei ma rääkinud midagi. Ma muidu ütlesin, et pikk tee, võtaks mõni pääle.»

Härra ütelnud: «Istu pääle»

Mees istunud pääle. Härra pannud sigari ette; andnud mehele ka. Tuld närinud paberitükist hammaste vahel.

Jõudnud väikese maja juurde. Härra ütelnud mehele: «Hoia mu hobused kinni. Mul on siin härg kaubelda» Mees oodanud kunni härra veidi aja pärast tagasi tulnud. Härra näidanud mehele hobuseid ja küsinud: «Kas tunned neid hobuseid?»

«Kust ma neid tunnen,» vastanud mees

Härra ütelnud: «vaata, neil on kiri laka all» Mees vaadanud: teine olnud Kolovere krahv, teine Rannamõisa kindral.

Härra ütelnud: «Siit sain kolmanda hobuse juurde»

Vahepääl jõutud kõrtsi juurde. Mees läinud maha Jutustanud kõrtsmikule teel kuulnud, nähtud lugu.

Kõrtsmik ütelnud: «Sel mehel pole loomi, ei hobust, ei härga» Hommikul kuulnud, et mees rielnud naisega öö otsa, kunni poonud enese üles.

Hundid kooljat tagaajamas.

V. Veelmann, Rakverest.

Üks mees joonud enese kõrtsis täis ja läinud siis kodu poole. Tee peal läinud ta metsa ja jäänud puu alla magama. Kui magamast üles ärkanud, olnud tal kangesti külm. Ta läinud mööda metsa edasi ja leidnud ühe heinalao. Laosuu olnud ülevalt lahti, tema läinud sinna sisse ja heitnud heinte pääle magama

Korraga kuulnud mees metsas kanget kisa, kodukäija jooksnud lao juurde, roninud mööda seina ülesse ja istunud laosuu pääle. Hundid ajanud teda taga ja jäänud laosuu ette ootama,

et teda kätte saaksid. Kooljas näidanud ja pakkunud huntidele jalgu ja öelnud: «Kuts, säb see lala ja jälle teist: kuts säb see lala!» Ise ikka vaadanud üle öla mehe poole lattu ja ütelnud: «Mehike, mehike, kaela murran!»

Mees mõtelnud, et mis nõuga ta kooljast lahti saaks. Heinalaos olnud üks heinahang. Ta võtnud salaja selle orgi kätte ja löönud lala pakkumise ajal kodukäijat. See kukkunud huntide kätte. Selle järele kuulnut mees kanget kilinat, sest hundid söönud kaapjalga kõige kontidega, nii et ragin taga ära

Mehe võitlemine.

J. Loiken, Kärlast.

Ühel pühapäeva õhtul, vist talvisel ajal, tulnud ta Kihelkonna kirikust kodu poole, nõnda kõneles mees. Kirikust väljatulles oli ta ka kiriku lähedal asuvas kõrtsis kord sees käinud ja sellepääle kohe kodu poole tulema hakanud. Ta tee Kihelkonnast koju, mis Karujärve idakaldal asus, oli arvata 12 km pikk.

Kui ta juba kodu lähedale Karujärve põhjajärgale n. n. «Kõmmi sillale» lähedale jõudnud, seisnud äkitselt üks mustas riides ja laia, musta kübaraga, pika musta mantliga mees, nagu maa põhjast tema ees, võtnud temal rinnust kinni ja küsinud: «Kus sa käisid?» «Käisin Kihelkonna kirikus,» kostnud ta. «Aga miks sa Pajumõisa kõrtsis ka käisid?» ütelnud mees ja püüdnud teda maha visata

Suure vaeva ja rabelemisega jõudnud ta ennast tema käes püsti hoida, sest ta oli selajal

noor ja tugev mees. Viimaks märganud ta, et tontlik mees ennast kõige väega rabeledes ikka kuu poole püüdnud hoida ja kui ta vari tema peale langenud, siis tunnud ta, et tont hoopis tugevam olnud. Jõudnud tema aga ennast kuu poole hoida, nii et tema vari tondi peale langedud, siis olnud ta hoopis nõrgem.

Viimaks kadunud tont äkitselt kui maa põhja. Koju jõudes jäänud mees selsamal ööl raskesti haigeks ja pidanud 7 nädalat raskes tõves vaevlema enne kui jälle terveks sai.

Lisaks tähendan siia juurde, et mees viinasõber ei olnud, et ta purjusolekut kõrtsis seeskäimisest oletada oleks võinud. Ta oli palvevennaliku meeleline mees ja põlgas viina täiesti. Ka ei olnud ta sugugi tühja loba ajaja, vaid ennem vähese, tõeliku jutuga mees, seda tõendavad kõik, kes teda lähemalt tundsid ja seda ma tean ka ise. Siis oli see jutt küll imelik kuulda ja sigitas palju kõmu ja arutamist sel ajal. Nüüd on ta ise surnud, aga neid, kelle vastu ta seda asja pärast jutustanud, elab suur hulk ja imestavad praegugi selle asja üle.

Kes tontide olemasolemise pooldaja ja uskuja, nendel on asi arusaadavam, aga kes seda mitte ei ole, need arvustavad ja imestavad praegugi veel seda asja, kui see jutuks tuleb.

Kõrtsist minekul.

J. Prooses, Tornimäelt.

Üks mees tulnud kõrtsist kodu poole, äkist näinud kilomeetri posti ääres seisnud üks lasu. Mees tõrelema: «Mis sa k siin kükitad.»

See olnud aga kodukäija, karanud hammas-
tega mehe kraesse kinni ja tahtnud ära kägistada.
Mees oli tähele pannud, et kui ta kuu poole pöö-
ranud, nii et kuu vari kodukäija peal olnud, siis
ei saanud kodukäija midagi teha ja mees olnud
tugev, kui aga kodukäija kuu poole pööranud,
siis pidanud ta mehe ära kägistama. Suure vae-
vaga jõudnud mees ennast kuu pool hoida ja
tassinud sedaviisi kodukäija koju ukse ette, seal
olla siis kodukäija mehest lahti lasknud.

Hilpharakad.

J. Kala, Voorust.

Kord oli üks purjus mees kõrtsist kojutul-
les kuuvalgel ööl kahte valget kogu näinud lõuna-
poolt põhjapoolle tantsides jooksvat, ikka ühe jala
pealt teise peale ja ise üksteise käest kinnihoid-
vat. Mehel tuli juba niisuguseid hilpharakaid
nähes hirm pääle, astus aga siiski julge ja kindla
sammudega edasi.

Varsti olid harakatantsijad joobnud mehe
kohta jõudnud ikka hüpates ja koledat vissi las-
tes, siis ütles teine teisele: «Kas meie teda nüüd
ka ühes võtame?» Teine jälle: «Ei võta veel,
tuleme teinekord temale ise järele, nüüd on meil
aega vähe.»

Nõnda rääkides olidki juba mehest mööda
hüpanud teine teisi poole ja jällegi olid nende
käed üksteise käes ja hüpasid edasi. Mees koh-
kunud nõnda ära, et enam ei julgenud öösel
üksinda kõrtsis käia.

Kalmupoisid.

A. Suurkask, Viljandist.

Vanast olnud moeks noorematel kõrtsi tantsima minna.

Nii läinud siis ka ühel pimedal sügisesel pühapäeva õhtul hea trobikond küla tüdrukuid paari versta kaugusel olevasse kõrtsi. Nende tee läinud ka ühest vanast katkuaegsest kalmust mööda, mida aga tüdrukud sugugi pole kartnud, vaid hõiskanud veel: «Kalmupoisid, tulge meiega kõrtsi tantsima» Jõudnud siis ilma mingisuguse äparduseta kõrtsi juurde, kust poisse arvanud eest leida, aga mitte ühte poissi pole olnud. Poisid olnud kaugema kõrtsi juurde läinud.

Tüdrukud mõtelnud natuke aega kõrtsis istuda ja siis jälle koju minna.

Korraga aga läinud kõrtsiuks kärinal lahti ja sisseastunud hulk isandamoodi riides olevaid poisse Üks olnud torupilliga. Poisid hakanud tüdrukutega mahedasti juttu puhuma ja neid tantsima paluma, mida tüdrukud suures tantsuhimus rõõmuga vastu võtsid. Nüüd pole enam muud olnud kui torupill töinama ja tantsu tulnud kui pipart. Tüdrukud olnud puruväsinud viimaks, poisid aga pole väsimust veel sugugi tundnud, vaid tahtnud vahetpidamata tüdrukuid tantsitades surnuks tantsitada.

Viimaks olnud tüdrukud nii väsinud, et jalgu pole enam oma korra järele jõudnud tõsta, sellepärast läinud neil poiste jalgadega tihti jalad kokku ja nüüd tundnud tüdrukud, et poistel väga pehmed ja külmad jalad olnud. Ühele tüdrukule astunud poiss ka kogemata jala pääle, see astumine olnud aga nii kerge ja pehme nagu

oleks kanapoeg jala pääl. Tüdrukud löönud kõik kiuhkauh laiali ja kalmupoisid — sest nemad nad olid — pistnud uksest mürinale ja kolinal välja. Tüdrukud ei ole enne hommikut enam julenud kõrtsist koju minna.

Varastatud laps.

Gerta Kaus, Palamuse kihelk.

Roela mõisa Keresse kõrtsis tapelnud vanapagan kõrtsilistega. Vanapaganal oli kõrtsi abjul varastatud lapsuke vahiks, kes pidi vanapaganale teatama, kui kõuepilv tõuseb.

Eks pilv tõusnudki kiiresti. Lapsuke ei pannud seda tähele, vanapagan nägi ennem ära. Pilv tõusis üle järve kõrtsi kohta. Kõrtsi ees järves on nii suur kivi, kui heinasaad. Vanapagan olla jooksnud kõrtsist välja otse järve, kivi taha peitu pikse eest. Pikne lõi kivi lõhki. Pärast jäigi mees kadunuks, kes kivi taha jooksnud.

Poiss jäi alles, kes nüüd kõnelema hakanud, kus tema peremees käinud ja mida teinud. Kus pulmad olnud, läinud pulmamajasse sisse, ässitanud riidu. Perenaistele seadnud jala ette, siis need komistanud sööginõudega, ühes kohas jälle tapelnud mehed. Teine löönud teist õlenuiaga ja löönud teise surnuks. Vanapagan samal silmapilgul löönud seakünaga, aga seda muidugi keegi ei näinud. Surmahoobi saigi mees seaküna löögist.

Lapse vahetamine.

J. Ekemann, Tapalt.

Kord sündinud tüdrukule laps. Tüdruk palunud sulast lapse pesemise viina tooma minna.

Sulane olnud nii lahke ja lubanud minna, võtnud lähkri õlale ja läinud kõrtsi. Teeääres metsa vahel istunud üks mees ja nikerdanud puutüki kallal.

Kui sulane tema kohta saanud, küsinud ta sulase käest: «Kuhu sa lähed?»

Sulane kostnud: «Lähen hobust vargile »
Küsinud mehe käest: «Mis siis sina teed?»

Mees vastanud: «Teen last ja lähen vahetan inimese lapse ära »

Sulane küsinud jälle: «Kes sa siis oled?»

Mees vastu: «Ma olen kurat »

Sulane läinud edasi, võtnud kõrtsis viina ja läinud koju. Tee ääres ei ole ta enam seda meest näinud, kes ennast kuradiks nimetas. Õhtu läinud sulane vommile magama. Enne kukelaulu kuulnud sulane isemoodi krabinat; ta teinud silmad lahti, aga pimedas ei ole ta kedagi näinud, siiski kuulnud ta, kuidas keegi toalae all piuksunud. Sellepeale aevastanud tüdrukulaps.

Sulane ütelnud: «Aitäh Jeesukesele.»

Üks hääl hüüdnud sellepeale toalaest: «Elkott, hobusevaras.»

Sulane hüüdnud vastu: «Laku p t, lapsevaras »

Siis kuulnud ta kuidas keegi toalaelt kolinaga maha läinud. Peale selle jäänud kõik vaiksaks.

Hommikul rääkinud sulane seda lugu teistele ka. Et aga vanapagan enam last ei saaks

vahetada, siis tõmmatud kolm risti lapsekätki peaotsa laua külge, mis teda nii kauaks eemal hoidnud kunni laps sai ristitud.

Lapse kimbatused.

Gerta Kaus, Palamuse kihelk.

Imakvere vallas, mis nüüd Kuremaaga ühendatud, on Aoveski talu. Talulaps läinud kooli. Lapseisa olnud vangis ühe süü pärast. Kooliteel tuleb lapsele vastu üks mees. Küsib lapselt: «Kus lähed?»

Laps vastab: «Lähen kooli»

Mees ütleb: «Ära mine, tule parem minuga, näitan sulle, kus sinu isa on.»

Mees näeb, et poisil midagi põues on, küsib: «Mis seal on?»

Laps vastab: «Katekismus.»

Mees viskab raamatu maha, ütleb: «Seda pole meil tarvis.»

Hammustanud poisil leiva küljest, järele jäänud sügavad hambajäljed. Siis võtnud poisi kaasa ja käinud igas kõrtsis sees. Poiss olnud kõrtsi ahju pääl, kust ta rahvast nägi, aga rahvas poissi ei näinud. Mees viis poisi Tartu vangimajja. Poeg näinud isa, aga isa poega mitte. Poiss pärast kodus jutustanud emale, et käinud vangimajas ja näinud isa.

Mees hulgutanud poissi 3 päeva ja siis viinud sama Aoveski tee peale tagasi.

Preili seltsiliseks.

J. Ekemann, Tapalt.

Mees tulnud kõrtsist. Olnud ilus kuuvalge öö. Mees olnud küljeli ree pääl; hobune teadis isegi, kus pool kodu oli. Äkitselt tulnud raske kogu röntsti tema kõrvale ree peale. Mees vaatab, kes see peaks olema. Näeb: ilus preili istub tema kõrval. Terasemalt vaadates näeb mees, et preilil on suured kollased hambad suus.

Mees küsinud; «Kuhu sa lähed?»

Preili vastu: «Sinna, kus sinagi.»

Kodu ligidal kadunud ta äkitselt ära. Mees läheb koju, sääl vaatab ta hobust: see üleni vahus kohe. Mees siunab võõrast naisterahvast, kes nii raske oli, et hobune teda nii kangesti vedas.

Mees läheb tuppa ja hakkab sööma. Äkitselt sigineb jälle seesama naisterahvas tema kõrvale laua äärde ja hakkab sööma. Mees pärib, kes ta on, aga naisterahvas ei anna otsust.

Mees ütleb: «Sa olid nii kole raske, et mu hobune aina vahus oli, kui sind vedas.»

Naisterahvas vastab: «Ei mina olnud nii raske, see olid sina ise. Igakord kui hingasid, siis tuli sinu suust üks elukas välja ja istus ree peale, niikaua kui enam ei mahtunud ja need maha kukkusid. Aga nüpea, kui ma maha läksin, siis kadusid teised ka.»

Mees ei usu seda juttu. Naine võtab taskust väikesed prillid välja ja hoiab nad mehe silmade ees. Ehmatusega nägi mees, kuidas ta suust väikesed kuradid välja vulksatasid, igakord kui hingas, siis tuli jälle üks elukas. Kõikidel olid sarved peas ja sabad taga. Mees ehmatas,

lõi risti ette ja luges püha palvet. Korraga kadus naine ja kurjadvaimud toast ära.

Sestsaadik jätnud mees viinajoomise maha ja hakanud «ettelugetaks», kes teistele ära selektab kui palju kuradeid joodiku sees on; sest keegi ei tea seda nii hästi kui tema.

Vanapagan kõrtsis.

M. Esna, Surjust.

Kord oli üks mees ennast ära poonud ja seaduse järele pidi teda linna viidama lõikamisele ehk tohtri ülevaatuse alla, aga linn olnud nii kaugel, et ühe päevaga ära ei ole jõudnud käia, pealegi olnud nemad hilja tulema hakanud. Et neil niisugune surnu viia olnud, ei ole keegi üksi viia julenud ja sellepärast läinud kolm meest teda küütima. Kui õhtu kätte jõudnud, läinud nemad kõrtsi ja jäänud sinna ööseks, ajanud hobused kõrtsihoovi ja läinud ise kõrtsi; pannud küünla põlema, ning ajanud ühest ja teisest asjast juttu.

Varsti heitnud üks pingi peale magama ja kaks meest jäänud ülesse. Kui poole öö aeg kätte jõudnud, hakanud kõrtsi kuked ja kanad kuristama. Kui kanadekurin ikka suuremaks läinud, siis ütelnud teine ülevaloleja: «Mis sa siin vahid? mine hoovi ja võta oma jagu ära.»

Selle sõna peale käinud hoovis hea müra: kas, nõnda et magaja kõrtsipingi pealt üles ärganud ja ütelnud: «Ma nägin unes, üks punane hobune jooksis siin mööda kõrtsi ja läks läbi kinnise ukse hoovi, mis müratas, ma ärkasin üsna üles.»

Sellepääle läinud nemad hoovi vaatama, mis, mürakas see peaks olema ja näinud, et see hobune, mis surnut vedanud, oli maha kukkunud pea kahekorra esimese jalgade vahel, nõnda et tasase maa peal niisugune kukkumine koguni võimata oleks olnud.

Mehed tõstnud hobuse üles, kohendanud asjad joonde ja läinud minema. Ehk küll nemad seekord hobuse ära peastsid, ei ole see hobune siiski kauaks elama jäänud, vaid kukkunud üle kaela kraavi ja surnud sinna ära. Seda ei tea, mis vanapaganal hobusehingega tegemist oli.

